

บทที่ ๔

กำแพงนครวัดศิวิตร

(๒๕)

ข้าพเจ้าขอถวายบังคมพระพรหมเจ้าผู้ประกอบคุณพระมหากรุณาธิคุณ
บารมี ผู้ยังประโยชน์ทั้งปวงให้สำเร็จ พร้อมทั้งพระพรหมอันสูงสุดและพระ
สงฆ์ ข้าพเจ้าจะกล่าวอย่างละเอียดถึงนครวัดศิวิตร ซึ่งสูงสุดกว่าคำสอน ที่
แสดงถึงความยิ่งใหญ่แห่งพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าผู้ทรงรุ่งเรืองด้วยพระ
ทรงมีพระฉายาเหนือกว่าฉายาของพระสาวกผู้ประกอบคุณบารมีและพระปัจ
เจกพุทธเจ้า

(พระพุทธเจ้าทรงรุ่งเรือง) ใดๆ (ข้าพเจ้า) ได้ยินมาว่า
๓๑ ก็ปี ๑๖ มาแล้ว พระสิริโพธิสัตว์ได้ทรงบำเพ็ญบารมีมาเป็นเวลา ๕
ร้อยปี ๑ แสนปี ทรงมีสภาพเหมือนพระเวสสันดร ได้ทรงบริจาคอัฐศก
มทาน้ำ ทำให้แผ่นดินไหวถึง ๗ ครั้ง ครั้นจุติ จากอัฐภพนั้นแล้ว ได้อุบัติ

- ๑ หมายถึง คุณงามความดีที่ได้บำเพ็ญอย่างพิเศษเพื่อบรรลุจุดหมายอัน
สูงสุด มี ๑๖ ประการ (พ. พศ. ๒๓๕/๒๐๕) ฤกษ์กณนวกทหน้า ๑๕๓
- ๒ ปรีชาหยิ่งรู้อของพระพุทธรเจ้า (พ. พศ. ๕๕/๕๕)
- ๓ ความรู้, ปรีชา (พ. กพ. ๓๑๕) ฤกษ์กณนวกทหน้า ๑๕๕
- ๔ ผู้ที่สร้างเจตนาพระองค์เดียวแต่ไม่โลภสอนผู้อื่น (พ. กพ. ๕๕๐)
- ๕ ระยะเวลายาวนานมาก (พศ. ๓๕) ฤกษ์กณนวกทหน้า ๒๑๑
- ๖ การให้อภัยยิ่งใหญ่ ๗ อย่าง อย่างละ ๗๐๐ คือ ช่าง ม้า รถ
สารสนม โคนม หาสชาย หาสหญิง (พ. จริยา. ๓๓/๓๖/๕๕๖
- ๗ เลื่อน, ค่าย (ใช้กับเทวดา) (พ. กพ. ๒๕๕)
- ๘ การเกิดขึ้น, กำเนิด, การบังเกิด (พ. รบ. ๑๐๓๕)
- ๙ ตัวเลขในวงเล็บ หมายถึงหน้า ของวิทยานิพนธ์ นี้ในบทที่ ๒

ในภคฤๅษิต^๑และคำร้องอุทธรณ์ความเท่าอายุชีพ^๒ ทรงรับเชิญจากพวกแพดคาใน-
หมื่นจักรวาลแล้ว ได้ทรงพิจารณาสิ่งสำคัญ ๕ ประการ^๓ ครั้นแล้ว

พระทูลลากเจ้า^๔ ทั้งหลายทรงพิจารณาสิ่งสำคัญ
๕ ประการ คือ เวลา ประเทศ ทรัพย์สิน ฐานะ
และมารดา แล้วจึงอุบาย

พระองค์ทรงตั้งปฏิสนธิ^๕ ในพระครรภ์ของพระอัครมเหสีของพระเจ้า
อรุณวดีในนครซึ่งอรุณวดีนั้นเอง ทรงอยู่ในพระครรภ์พระมารดา ๑๐ เดือน
ก็ประสูติจากพระครรภ์พระมารดาที่นี้สถลอุททยาน พร้อมด้วยมีเหตุอัศจรรย์เป็น
อเนกประการ เพราะพระองค์ทรงมีคุณตีส^๖ เฝ้ายังตั้งรูปนภยูงปรากฏที่พระ-
นลาศ (พระราชมบิดาและพระราชมารดา) จึงอนานพระนามพระองค์ว่า สีซี
(พระราชมบิดาทรงสร้าง) ปราสาทอันงดงาม ๓ ห้าง อันประกอบด้วยทอง - (๒๖)
บรรทมอันเป็นมงคลที่ให้ความเพลิดเพลินอย่างยิ่ง มีนางผู้วิจิตรหาเหรีเป็นหัว-
หน้าสตรี ๒๔,๐๐๐ นาง ยุกอวยพรนับปี พระองค์ทรงครองเพศบราหัสอยู่
เป็นเวลา ๘,๐๐๐ ปี ครั้นใกล้ออกพระเนตรบุญนิมิต^๗ ๕ ประการ คือ คนแก่
คนเจ็บ คนตาย และพระภิกษุผู้หม่นฆ่ากาสาวะ^๘ ทรงมีพระทัยปราศจากโรค^๙

๑ สวรรค์ชั้นที่สี่ ภูภาคผนวก หน้า ๑๘๗
๒ การสิ้นอายุ ความตาย (พ. รบ. ๑๐๒๔)
๓ สิ่งสำคัญ แปลมาจากคำว่า มหาวีโรกานานี คำว่ามหาวีโรกานานี
แปลว่า การมอง, การพิจารณา, การสอบสวน, และสิ่งที่ถูกพิจารณา (RDS. ๖๓๖)
๔ หมายถึง พระพุทธเจ้า ภูภาคผนวกหน้า ๑๘๒
๕ เกิด, เกิดใหม่ (พ. รบ. ๕๕๕)
๖ กรอบหน้า, มงกุฎ, เเทริค, (พ. กพ. ๑๔๑)
๗ ล้างที่บ่ออกเทกฐันถอน (พ. รบ. ๕๔๓)
๘ ฝ่าเท้าถมก้วยน้ำปลา, จีวร, (พ. กพ. ๒๒๕)
๙ ความกำหนัด, บินดี (พ. กพ. ๖๔๘)

ในภททั้งหลายจึงทรงปรารภณาที่เจอะผนวช พระนางสุวิจิตราทเหวีทรงมีพระราช-
โอรสพระองค์หนึ่งทรงพระนามว่าสุปบุษยะ พระองค์ทรงช้างคันเสกข์จอกผนวช
ในเวลาัมขนิมยาม^๑ มีบุรุษ๓๗,๐๐๐คน ถกมาวชตามไปกัวย พระโพธิสัตว์^๒ -
พร้อมกัวยบริวาร ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่เป็นเวลา ๑๕ วัน ครั้นถึงวันเพ็ญกลาง
เดือน ๖ ทรงอธิกออกจากหมู่คณะไป เสวยข้าวมธุปายาส^๓ ซึ่งธิดาของเศรษฐี
ปิยทัสสีในสุทถสันนิคมเป็นผู้ถวาย ทรงภักจนกรวางวันในป่าครุฑนครกรวัน^๔ ทรง
ถือธนู ๘ กำมือ ซึ่งธนูไม่มีธนูสีกาบสัถ์ถวายแล้วเสด็จเข้าไปสู่โคนต้นปุดตริกโพธิ^๕
ทางขวา ทรงบุรุษากหน้าเป็นบัลลังก์สูง^๖ ๒๔ ศอก แล้วประทับนั่งบนบัลลังก์
นั้น ทรงกำจักกองทัมมาร^๗ ตลอดจักรวาลทั้งเบื้องหน้า เบื้องขวา เบื้องซ้าย
แะเบื้องปรุฆางค์ เป็นระยะทาง ๓๖ โยชน์ ใ้ไคทร์สรูแล้วทรงประกาศพระ-
กาศณา มีพระธัญญะและพระสัมภวะเป็นนัครสาวก ทรงกระทำการสงเคราะห์
แกฆาวโลกพรหมควยภิกษุ ๘๐,๐๐๐ รูป เสด็จจาริกไปตามชนบทแล้วทรงจับไป
อยู่ที่เมืองอรุณวดีประทับอยู่ในป่ามคิจกรวัน วันหนึ่งทรงตื่นบรรทมแคะเขาคู ทำ
ความสะอาดร่างกายเรียบรอยแล้วแวกคลุมความมณาภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย

- ๑ ษัณเฑาะวัน ในมาลีแบ่งคืนออกเป็น ๓ ษัณเฑาะวัน
ยาม คือ ปุ ษัณเฑาะวัน มัชฌิมยาม และปัจฉิมยาม (พ. รบ. ๕๕๖)
- ๒ เป็นคำเรียกผู้ที่จะไคทร์สรูเป็นพระพุทธรเจ้า, เป็นคำที่พระพุทธร-
เจ้าทรงเรียกพระองค์เองเมื่อถกอนกรัสรู (พ. กพ. ๕๖๕)
- ๓ ข้าวระคนควายน่านม (พ. กพ. ๕๖๒ และปฐม. ๑๑๒)
- ๔ ป่าพุทรา (อภิธาน. ๕๕๘/๑๕๘)
- ๕ ความส หมายถึง ผู้บำเพ็ญการเผาถิเรส, ฤษี (พ. รบ. ๓๖๖)
- ๖ ต้นมะม่วงอย่างเล็กและมีรสหวาน (อภิธาน. ๕๕๘/๑๕๘)
- ๗ แตน, แกร, เฝียง อ (อภิธาน. ๓๐๘/๘๒ และ พ. กพ. ๕๐๓)
- ๘ มาร หมายถึง สิ่งทีลางนลาจคุณความดี, ักการที่กำจักหรือชัก
ขวางบุคคลมิให้บรรลุฉันตั้งาม อุภากผนวชหน้า ๑๘๒

แก่พวกพรหม พรหมบริษัทและพรหม ปารีสีษย์ ขณะที่พระเถระกำลังแสดงธรรม
 อยู่ บรรดาคนพรหมรำคาญใจกล่าวว่า เป็นเวลานานมาแล้ว พระผู้มีพระ
 ภาคว่าได้เสด็จมายังพรหมโลกของเรา ก็ยกขึ้นละพระอุทเทจแล้วกลับแสดงธรรม
 เอง พระศาสดาทรงตระหนักถึงความเสียใจของบรรดาพวกพรหมจึงตรัส
 เรียกพระอภิญญแล้วตรัสว่า กูกรพรหมณ์ พวกพรหม พรหมบริษัทและพรหมปารี
 สีษย์รำคาญใจแล้ว เพราะฉะนั้นท่านจงทำให้พวกพรหมเองเกิดความสังเวชใจ
 ให้มากยิ่งขึ้นไปอีก พระเถระทูลรับพระดำรัสแล้วแสดงอิทธิปาฏิหาริย์หลาย
 อย่าง บันดาลให้ฝนโรกัธากุ^๑ ไถยีนเสียงของท่าน ไถยีนนี้สกิลแล้วจึงแผ
 ความมือครอบคลุมไปทั่วทั้งพื้นจักรวาล เมื่อบรรดาสรรพสัตว์เกิดความสงสัยว่า
 นี้ทำไมจึงมีกั ท่านจึงเข้าโธทาทกสิมทำให้เกิดแสงสว่าง เมื่อบรรดาสรรพสัตว์
 ล้มทว่านี่เป็นแสงสว่างอะไร ท่านจึงแสดงตนให้เห็น เทวดาและมนุษย์ในพื้น
 จักรวาลได้เห็นพระเถระแล้วต่างก็ประคองอัญชสี^๒ ปีนามัสการพระเถระอยู่ ต่อ
 จากนั้นพระเถระจึงกล่าวว่า ขอมหาชนจงฟังเราแสดงธรรม แล้วนั่งลงตาม
 กลางเทพบริษัทแสดงธรรม ได้กล่าวคาถานี้ว่า

๑ ท่านทั้งหลายจงเห็นพยายาม จงอดกบวช จงปฏิบัติตาม (๒๘)
 คำสอนในพระพุทธศาสนา จงกำจัดเสนาแห่งมัจจุเหมือนช้าง
 กำจัดเรือนไม้เถ ผู้ที่ไม่ประมาทในพระธรรมวินัยนี้ ละทิ้ง-

^๑ ทำให้สะก, สบกดของ (พ. กท. ๑๘๗)

^๒ การแสดงฤทธิ์ได้เป็นอัศจรรย์ ฎีกาคนวงหน้า ๑๘๘

^๓ หมายถึงจักรวาล "จกุกวาพุนติ โลกธากุ" (สา. ที. ๑/๑๘๘/

๓๙๐ และ น.ศ.ศ. ๒๒๑)

^๔ กลีธ หมายถึง วัตถุสำหรับเพ่งให้จิตเป็นสมาธิ ฎีกาคนวง

หน้า ๑๘๘

^๕ ประนมมือ (พ. กท. ๑๗)

ชาติสงสาร^๑แล้วจักจกทุกซ์^๒ได้

เทวคาและมนุษย์ในวันจักรวาลทั้งหมดได้เห็นรูปและได้ยินเสียงพระเถระโดยตัว
กัน พระสิขีพุทธเจ้ากรั้นให้พระอภิภูทาลความสังเวชใจให้เกิดแก่พวกพรหม -
พรหมบริษัทและพรหมปาริสีตซ์แล้วจึงเสด็จกลับมาบังเมืองอรุณวดีพร้อมกับพระ-
เถระ เสด็จนิพนธ์มาถกกลับมาเสวยภัตตาหารเสร็จแล้วจึงเสด็จเข้าสู่ป่ามิถิลวัน
แล้วศรีสตตามภิกษุสงฆ์ว่า กูกรภิกษุทั้งหลาย ขณะนี้พระอภิภูอยู่ในพรหมโลก
โลกาวสานาทั้งหลายนอยู่ ลกเขตใดอันหรือใน กูกรภิกษุกราบทูลว่า ได้ยิน
พระเจ้าชา เสด็จเป็นการยืนยันจึงนำกาลานี้มาทูลว่า

ท่านทั้งหลายจงเพียรพยายาม จงอดกขาจ จงปฏิบัติตามคำ-
สอนในพระพุทธศาสนา จงกำจัดเสนาแห่งมัจจุเหมือนช้างกำจัด
เรือนไม้ฉ้อ ผู้ที่ไม่ประมาทในพระธรรมวินัยนี้จะตั้งชาติสงสารแล้ว
จักจกทุกซ์^๓ได้

พระภิกษุทั้งหลายได้นำอุทาน^๔ทั้งหลายมาแล้ว พระศาสดาทรงประทานสาธุการ^๕
แก่ภิกษุเหล่านั้นว่า สาธุ แล้วทรงสรุปเทศนา ภิกษุบริษัทที่ประชุมกันอยู่ ณ ที่นั้น
ได้เป็นนุญแจธรรมเพราะได้ฟังอุทาหรณ์เรียงเท่านั้น จึงพระสิขีพุทธเจ้าได้ตรัส
ไว้เมื่อปลายกัณฑ์ ๑๑ นับจากกัณฑ์นี้ มีกัณฑ์พระสวดพระผู้มีพระภาคของเราได้
บรรลุดุพระสัพพัญญุตญาณแล้วได้ประกาศพระธรรมจักร^๖ได้เสด็จถึงเมืองสาวัตถี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑ การเวียนเกิด (พ. กพ. ๓๔๘)
๒ ดูเปรียบเทียบ ส. ส. ๑๕/๒๑๗/๒๒๗
๓ กำอันขุกกขเปล่งขึ้น (ธ. ก. ๑๕๕)
๔ การเปล่งวาจาว่าชอบแล้วเมื่อเวลาเห็นถว (ป. กศ. ๒๔๑)
๕ ญาณคือความเป็นนุญแจธรรมตั้งปาง (พ. กพ. ๓๕๒)
๖ หมายถึง ธรรมจักรกัณฑ์ปวัตนสูตร, รูปวงล้อนี้เป็นตราสัญลักษณ์

ของพระพุทธศาสนา มีก่า ๕, ๘ หรือ ๑๒ ก่า จึงหมายถึง อริยสัจ ๔ มรรค ๘
หรืออภิจ ๑๒ (ป. กศ. ๓๖, พ. พศ. ๖๐/๕๖, ๑๓๕/๑๒๑)

โดยลำดับ ประทับอยู่ในพระวิหารเซตวัน ในวันเดือนกลางเดือน ๖ ไก่ทรง
 เชื้อเชิงภิกษุทั้งหลายมาแล้วท้าว กุญชรภิกษุทั้งหลาย มีเรื่องในคดีที่ว่า
 มีพระราชภาระองค์หนึ่งทรงพระนามว่าอรุณวดี มีราชธานีชื่ออรุณวดี กุญชร- (๒๙)
 ภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธ^๑ ทรงพระนามว่า
 สิขี ไก่เสด็จไปประทับอยู่ในเมืองอรุณวดีที่ราชธานี กุญชรภิกษุทั้งหลาย พระผู้มี
 พระภาคผู้เป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธทรงพระนามว่าสิขี ทรงมีพระอภิญญาและพระ
 สัมภาวะเป็นคุณระอัครสาวก^๒ นางเขมาและนางปทุมมาเป็นคุณ^๓ระอัครสาวิกา^๓
 กัศตรีย์ทรงพระนามว่าอรุณ เป็นพระราชบิดา พระราชมารดาทรงพระนามว่า
 ปรภาวดี พระเชษฐภคินทรเป็นพระอุปัชฌาย์^๔ แนนแพะพระวรกายของพระองค์
 สูง ๓๗ กอติ มีพระชนมายุ ๓๗,๐๐๐ ปี กุญชรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้น พระ-
 ผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธทรงพระนามว่าสิขี ไก่เสด็จเรียกพระอภิญญาแล้ว
 ท้าว มาเถิดเราจักไปพรหมโลกสักชั้นหนึ่ง ยังไม่ทันถึงเวลาดั้นภัตตาหาร
 แล้วทรงรูปเทคนาอรุณวดีสุคร พระอาณัติเจระถื้อให้ค้ำมางาและสัสถักสวยงาม
 ยืนถวายงานพักอยู่ใกล้จกจำระสูตร ทั้งหมดทั้งแท่นจนจบไม่บกพร่องแม้แต่อักษร
 ห้า เตียวหรือคำเดียว ครั้นในวันรุ่งขึ้นท่านกลับจากบิณฑบาตและปรนนิบัติพระ-
 พุทธแล้ว ไปสู่ที่ภิกษุกลางวันของท่าน เมื่อสัทธิวิหาริก^๕และอัมเทवासิก^๖หลีกไป

^๑ อรหันต์ แปลว่า ท่านผู้บรรลุลหิตมผลแล้ว, ผู้ควร, ผู้สักการณ
 แห่งสงสารแล้ว (พ. พศ. ๕๕/๘๗) สัมมาสัมพุทธ แปลว่า ผู้ตรัสรู้เองโดย
 ชย (พ. ก. ๕๐๖)

^๒ สาวกเสถียรฝ่ายชาย (พ. ก. ๗, ๘)

^๓ สาวกเสถียรฝ่ายหญิง (พ. ก. ๗, ๘)

^๔ ผู้ถวายรับใช้ (พ. ก. ๗, ๑๖๒)

^๕ ผู้อยู่วางกัน, ผู้อยู่ช่วยกัน หมายถึง บุคคลผู้มาขอบวชต่อพระ

อุปัชฌาย์ (พ. ร. ๘๕๕, ๑๐๑๒)

^๖ ผู้อยู่วางใน, ศิษย์ (พ. ก. ๗, ๕๗)

แล้ว ท่านนั่งระลึกถึงอรุณวดีสุทรที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้เมื่อวานนี้ พระ-
 สุทรทั้งหมดก็ได้ปรากฏอย่างแจ่มแจ้ง ท่านคิดว่าระอัครสาวกของพระสสี
 พระผู้มีพระภาคอยู่ในพรหมโลกแล้วกำจัดความมืดในขันจักรวาล เปล่งรัศมี
 จากร่างกายบันกาล (ให้ทวยเทพและมนุษย์) ไต่ขึ้นเสียงของท่านแล้วกล่าววาม
 อันยอดเยี่ยมอันเป็นพระสุทรที่พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้เมื่อวานนี้ วิสัยของ
 พระสาวกมีถึงเพียงนี้ พระผู้มีพระภาคทรงบำเพ็ญบารมีได้บรรลุพระสัมมา-
 สัมมาสัมโพธิญาณจะทรงบันกาลให้ไต่ขึ้นเสียงในที่ที่มีประมาณสักเท่าใด ก็วาทะ
 ที่ท่านเป็นผู้ได้รับพรจากพระศาสดาเพื่อขจัดความสงสัยที่เกิดขึ้น พระผู้มีพระ-
 ภาคประทับอยู่ ณ ที่ใดพระญาณนั้นก็เข้าไปเฝ้า ณ ที่นั้น เมื่อเข้าไปเฝ้าแล้ว
 ท่านก็ทูลถามพระผู้มีพระภาคเพื่อให้แสดงข้อความนั้น (พระผู้มีพระภาคตรัส
 ว่า) กุฏระอานนที อระอภิกุณฺโณ เป็นพระสาวกผู้ใดจะถึงประมาณพระตถาคตมิได้ (๓๐)
 ท่านใดทูลถามพระผู้มีพระภาคมากกว่าครั้งที่สองและครั้งที่สามเพราะคิดว่า พระผู้-
 มีพระภาคตรัสว่า ผู้ใดจะถึงประมาณพระตถาคตมิได้ดังนี้สิ้นเกินไป แม้ครั้งที่
 สองท่านทูลถามให้ทริสธยางวิสการโดยทูลว่า เราจะถวายสี่พันบาท^๒ ใน
 สำนักพระศาสดา จึงได้กราบทูลขึ้นเป็นครั้งที่สามว่า อระอภิสเสียงเทานี
 ขาพระสุทรเจ้าได้จึงเดชะพระวิภักตร์ของพระผู้มีพระภาคพระเจ้าข้า พระผู้-
 มีพระภาคตรัสว่า กุฏระอานนที เอตฺถุคฺคะโร เชนนินฺน เอตฺถึเป็นสาวกมีความ
 รุญอยู่ในขอบเขตอันจำกัด ส่วนตถาคตบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ บรรลุพระ
 สัมมาสัมโพธิญาณอันใครๆจะประมาณมิได้ เอตฺถุคฺคะโร เชนนินฺน เหมือนกับว่าเธอ
 เปรียบคณินที่ปลายเส้นกับคณินบนมหาปฐพี เพราะว่ามีวิสัยของบรรดาสาวกต่าง-

^๑ ขอบเขต, บริเวณ, ระยะความสามารถ (R. D. S. ๖๐๘)

^๒ การเปล่งเสียงดังเหมือนราชสีห์, การพูดอย่างเปิดเผยของ
 พระพุทธเจ้าหรือสาวก, การพูดความจริงโดยปราศจากความกลัว, การพูด
 (ตะโกน) ด้วยเสียงดังด้วยความยินดีปราศ (พ. กศ. ๕๓๕)

จากวิสัยของบรรดาพระพุทธรูปเจ้า อารมณ์ของพระสาวกต่างจากอารมณ์ของ
 บรรดาพระพุทธรูปเจ้า กำลังของพระสาวกต่างจากกำลังของบรรดาพระพุทธรูปเจ้า
 กุฎระอานนท์ เธอเอาของรูปกุฎระอานนท์เปรียบกับอากาศอันกว้างใหญ่ เธอเอา
 กระบอกมาเปรียบกับพระยากรุฑซึ่งใหญ่ประมาณ ๑๕๐ โยชน์ เอน้ำในวง
 ข้างมาเปรียบกับน้ำในมหาคงคา เอน้ำในแอ่งที่ลึกประมาณ ๔ องคุลี มา
 เปรียบกับสระใหญ่ทั้งเจ็ด เณรานุชย์ผู้มีลาภเพียงข้าวสุกประมาณทะนานหนึ่ง
 มาเปรียบกับพระราชานูเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เอน้ำปิงสุปีศาจ^๑ มาเปรียบกับ
 ท้าวสักกเทวราช เอาแสงสว่างของหิ่งห้อยมาเปรียบกับแสงสว่างของดวง-
 อาทิตย์ กุฎระอานนท์ เธอควรทราบกำลังของพระพุทธรูปเจ้าทั้งหลาย ตถาคต
 เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งกำลัง ๑๐ ประการ เพราะไคณควาเสาะหากำลังของพระ
 ตถาคต ข้างปกติหัตถี ๙ ล้าน ๙ แสน เชือก มีกำลังเท่ากับข้างคันหัตถี
 ๑ เชือก ข้างคันหัตถี ๙ ล้าน ๙ แสน เชือก มีกำลังเท่ากับข้างนิลหัตถี
 ๑ เชือก ข้างนิลหัตถี ๙ ล้าน ๙ แสน เชือก มีกำลังเท่ากับข้างปิตหัตถี
 ๑ เชือก ข้างปิตหัตถี ๙ ล้าน ๙ แสน เชือก มีกำลังเท่ากับข้างตามพลีหิต
 ๑ เชือก ข้างตามพลีหิต ๙ ล้าน ๙ แสน เชือก มีกำลังเท่ากับข้างโอทาท
 หัตถี ๑ เชือก ข้างโอทาทหัตถี ๙ ล้าน ๙ แสน เชือก มีกำลังเท่ากับข้าง
 ฉันทันตนาคราช ๑ เชือก ข้างฉันทันตนาคราช ๙ ล้าน ๙ แสน เชือก มี
 กำลังเท่ากับข้างอุโบสถ ๑ เชือก ข้างอุโบสถ ๙ ล้าน ๙ แสน เชือก มี
 กำลังเท่ากับข้างมหาอุโบสถ ๑ เชือก ข้างมหาอุโบสถ ๙ ล้าน ๙ แสน เชือก
 มีกำลังเท่ากับข้างพยุคนาคราช ๑ เชือก ข้างพยุคนาคราช ๙ ล้าน ๙ แสน เชือก
 มีกำลังเท่ากับข้างนาคราช ๑ เชือก ข้างนาคราช ๙ ล้าน ๙ แสน เชือก
 มีกำลังเท่ากับข้างเอราวัณ ๑ เชือก

^๑ ปิงสุปีศาจ เป็นชื่อของเปรตจำพวกหนึ่งในบรรดาเปรต ๔ จำพวก
 คือ ขุณฺปิปาสี, นิธฺตามตฺตฺโถโก, อญฺปิชีวี และ ปญฺสุปิศาจโก (R.C.C. 378 -
 379)

ข้างเอราวัณมี ๓๓ เทียบ แต่ละเทียบมีนาง ๘ นาง แต่ละนางมีสระไถ่
 ๘ สระ แต่ละสระมีดอกบัว ๘ ดอก ดอกบัวแต่ละดอกมีก้าน ๘ ก้าน
 ก้านแต่ละก้านมีเกสร ๘ กลีบ บนเกสรแต่ละกลีบมีปราสาท ๘ หลัง ปราสาท
 แต่ละหลังมี ๘ ชั้น แต่ละชั้นมีห้อง ๘ ห้อง ห้องแต่ละห้องมีบัลลังก์ ๘
 บัลลังก์ บัลลังก์แต่ละบัลลังก์มีเทพธิดาประจำ ๘ นาง เทพธิดาแต่ละนาง
 มีบริวาร ๘ คน บริวารแต่ละคนมีนางทาสี ๘ คน รวมเป็นนางเทพ

๑๘๘,๒๕๘,๕๓๓ นาง รวมบริวารของเทพอัปสร ๑,๓๓๑,๖๖๘,๐๓๑ คน
 เทียบแต่ละเทียบมีเทวคานธีรองประจำเทียบละหนึ่งองค์ นี้คือกำลังของ
 ข้างเอราวัณ ข้างเอราวัณ ๘ ล้าน ๘ แสนเชือก มีกำลังเท่ากับคิริเมฆล-
 นาคราช ๑ เชือก ข้างคิริเมฆลนาคราช ๘ ล้าน ๘ แสนเชือก มีกำลัง
 เท่ากับพระเจ้าจักรพรรดิ ๑ องค์ พระเจ้าจักรพรรดิ ๘ ล้าน ๘ แสนองค์
 มีกำลังเท่ากับท้าวโลกบาร ๑ องค์ ท้าวโลกบาร ๘ ล้าน ๘ แสนองค์
 มีกำลังเท่ากับพระอินทร์ ๑ องค์ พระอินทร์ ๘ ล้าน ๘ แสนองค์ มีกำลัง
 เท่ากับยามาเทวราช ๑ องค์ ยามาเทวราช ๘ ล้าน ๘ แสนองค์ มีกำลัง
 เท่ากับกฤษีเทวราช ๑ องค์ กฤษีเทวราช ๘ ล้าน ๘ แสนองค์ มีกำลัง
 เท่ากับนิมมานรดีเทวราช ๑ องค์ นิมมานรดีเทวราช ๘ ล้าน ๘ แสนองค์
 มีกำลังเท่ากับปรนิมมิทวสวัตคีเทวราช ๑ องค์ ปรนิมมิทวสวัตคีเทวราช
 ๘ ล้าน ๘ แสนองค์ มีกำลังเท่ากับกุกุเกิด ๑ องค์ กุกุเกิด ๘ ล้าน ๘ แสน
 องค์ มีกำลังเท่ากับแมนดิน แมนดิน ๘ ล้าน ๘ แสนแมนดิน มีกำลังเท่า
 กับน้ำ น้ำ ๘ ล้าน ๘ แสนน้ำ มีกำลังเท่ากับลม ลม ๘ ล้าน ๘ แสนลม
 มีกำลังเท่ากับอชฎากาส อชฎากาส ๘ ล้าน ๘ แสนอชฎากาส มีกำลังเท่า
 กับพระนารายณ์ ๑ องค์ พระนารายณ์ ๘ ล้าน ๘ แสนองค์ มีกำลังเท่ากับ
 พรหมปาริสัชชี ๑ องค์ พรหมปาริสัชชี ๘ ล้าน ๘ แสนองค์ มีกำลังเท่ากับ
 พรหมปโรหิต ๑ องค์ พรหมปโรหิต ๘ ล้าน ๘ แสนองค์ มีกำลังเท่ากับท้าว
 มหาพรหม ๑ องค์ ท้าวมหาพรหม ๘ ล้าน ๘ แสนองค์ มีกำลังเท่ากับพรหม
 ปรีตคาก ๑ องค์ พรหมปรีตคาก ๘ ล้าน ๘ แสนองค์ มีกำลังเท่ากับพรหม

(๓๒)

อัปป์มาตภา ๑ องค์ พรหมอัปป์มาตภา ๘ ล้าน ๘ แสนองค์ มีกำลังเท่ากับ
 พรหมอาทิตย์สร ๑ องค์ พรหมอาทิตย์สร ๘ ล้าน ๘ แสนองค์ มีกำลังเท่ากับ
 พรหมปริกตสุภ ๑ องค์ พรหมปริกตสุภ ๘ ล้าน ๘ แสนองค์ มีกำลังเท่ากับ
 พรหมอัปป์มาตสุภ ๑ องค์ พรหมอัปป์มาตสุภ ๘ ล้าน ๘ แสนองค์ มีกำลัง
 เท่ากับพรหมสุภกิงห ๑ องค์ พรหมสุภกิงห ๘ ล้าน ๘ แสนองค์ มีกำลังเท่า
 กับพรหมเวทย์ปน ๑ องค์ พรหมเวทย์ปน ๘ ล้าน ๘ แสนองค์ มีกำลังเท่า
 กับพรหมธัสกฤโศก ๑ องค์ พรหมธัสกฤโศก ๘ ล้าน ๘ แสนองค์ มีกำลัง
 เท่ากับพรหมอเวท ๑ องค์ พรหมอเวท ๘ ล้าน ๘ แสนองค์ มีกำลังเท่า
 กับพรหมออัปป์ ๑ องค์ พรหมออัปป์ ๘ ล้าน ๘ แสนองค์ มีกำลังเท่ากับ
 พรหมสุทัสสี ๑ องค์ พรหมสุทัสสี ๘ ล้าน ๘ แสนองค์ มีกำลังเท่ากับพรหม (๓๓)
 สุทัสสี ๑ องค์ พรหมสุทัสสี ๘ ล้าน ๘ แสนองค์ มีกำลังเท่ากับพรหมกนิฐ
 ๑ องค์ พรหมกนิฐ ๘ ล้าน ๘ แสนองค์ มีกำลังเท่ากับพระอรหันต์ ๑ องค์
 พระอรหันต์ ๘ ล้าน ๘ แสนองค์ มีกำลังเท่ากับพระปัจเจกสุทธเจ้า ๑ องค์
 พระปัจเจกสุทธเจ้า ๘ ล้าน ๘ แสนองค์ มีกำลังเท่ากับพระโศกิสถ์ในชาติ
 สุกุทาย ๑ องค์ พระโศกิสถ์ในชาติสุกุทาย ๘ ล้าน ๘ แสนองค์ มีกำลัง
 เท่ากับพระคคากต หลังกายอันมีปริมาณไม่มีที่สิ้นสุดไม่มีใครเสมอเหมือนพระ
 คคากต เชอญกอะไรเช่นนั้น (พระผู้มีพระภาค)ทรงให้พระเถระมานั่งใกล้ๆ
 ปรรณนาจะทรงแสดงให้สังคารออกไปจึงตรัสว่า อูกรอานนั้ เฉอเลขได้
 ยินชื่อจุลนิกาลโลกธาตุใหม่ จุลนิกาลโลกธาตุมีประมาณพันจักรวาลประกอบด้วย
 น้ำ ถึงนั้นพระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

"หนึ่งพันจักรวาลเรียกว่าจุลนิกาลโลกธาตุ พระสาวกทั้ง
 หลายผู้มีฤทธิ์วิสัยมีปริมาณเพียงเท่านี้ เพราะมาจากหลัก
 ฐานพระสาวกทั้งหลายกำจัดความมืดทั้งหมดแล้วมันกาลให้ได้
 ยินเสียงของตนไว้ในจักรวาลมีประมาณเท่านั้น"

อูกรอานนั้ หนึ่งโลกธาตุมีสี่ทวีป เรียกว่าหนึ่งจักรวาล ซึ่งมียอดจักรวาล
 อยู่กลางภูเขาดิเนรุเป็นอาณาเขต เพราะฉะนั้นท่านจึงตรัสว่า

“ที่ท่านเรียกว่าจักรวาลหนึ่ง ก็คือ มหาทวีปทั้งสี่อันมีภูเขาสีเนรุเป็นอาณาเขต”

จงทราบว่าจักรวาลหนึ่งมีดังนี้. ในจักรวาลหนึ่งทั้งถ้านยาวและถ้านกว้าง ท่านนับเป็นโยชน์ หนึ่งจักรวาลมีความยาว ๑,๒๐๓,๕๕๐ โยชน์ วัฏโคจรครบได้

“ปริมาตรทั้งหมด ๑๓๖,๓๕๐ โยชน์” (๓๔)

ความหนาของแผ่นดินวัฏโคจรได้

“๒๕๐,๐๐๐ โยชน์”

น้ำรองรับแผ่นดินนั้นไว้

“น้ำซึ่งอยู่บนสมมีมีความหนา ๕๕,๐๐๐ โยชน์”

สมรองรับน้ำไว้

“สมสูงขึ้นไปจากท้องฟ้าหนา ๕๖๐,๐๐๐ โยชน์ นี้คือ ชาวโลกกำหนดจุลศักราช”

ในการกำหนดภูเขาสีเนรุเป็นโยชน์ในที่นี่มีดังนี้

“ภูเขาสีเนรุเป็นภูเขาที่สูงที่สุด หยั่งลึกลงไปใต้มหาสมุทรและสูงขึ้นไปในอากาศ ๕๕,๐๐ โยชน์เท่ากัน ถ้านทิศตะวันออกเป็นเงิน ถ้านทิศใต้เป็นแก้วอินทนิล ถ้านทิศตะวันตกเป็นแก้วผลึก ถ้านทิศเหนือเป็นทองคำจากนั้นมีภูเขาใหญ่คือ บุคนธร อธิสินธร กัรวิกสูทัสน์ เนมินธร วินตก และอัศสัถกัณต์ อันวิจิตร ถวายรัตนานาชนิกอันเป็นทิพย์ หยั่งลึกลงไปใต้มหาสมุทรและสูงขึ้นไปในอากาศมีขนาดเล็กลงทีละครึ่งๆ

(๓๕)

ตามลำดับ ภูเขาทั้งเจ็ดนี้ อยู่รอบภูเขาสิเนรุ บนยอด
 เขายุกะธร เป็นที่อยู่ของท้าวมหาราชทั้งสี่ที่เรียกว่าท้าว-
 จตุโลกบาล^๑ มีเทวดาและยักษ์เป็นผู้อยู่ใน ภูเขา
 สิเนรุอันเป็นยอดที่สูงที่สุดของภูเขาทั้งหลาย (ธอนเม)
 ประจุปุบสำสี วิจิตรไปด้วยทองและรัตนะ (มีรูปปรากฏ)
 ประจุตะโพน เป็นที่อยู่ของคนทั้งหลายผู้ทำความดี
 สถานที่นี้เรียกว่าถาวลึงสี^๒ เป็นที่ตั้งของอินทโลก:

ท้าวถาวลึงสีทั้งสี่ลงไป (ในมหาสมุทร), ส่วนที่สูงขึ้นไป (ในอากาศ)
 ส่วนกว้างและระยะห่างกันของภูเขาใหญ่ทั้งเจ็ดนี้ ภูเขาทุกนครหนึ่งก็
 ลงไปในมหาสมุทร สูงขึ้นไปในอากาศ กว้างและห่างจากภูเขาสิเนรุ
 ๕๒๐,๐๐๐ โยชน์ ภูเขาอิสิเนรุหนึ่งก็ลงไป ในมหาสมุทร สูงขึ้นไปใน
 อากาศกว้างและห่างจากภูเขากรวิก ๒๑๐,๐๐๐ โยชน์ ภูเขากรวิกสูง
 ขึ้นไปในอากาศหนึ่งก็ลงไป ในมหาสมุทรกว้างและห่างจากภูเขาสุทัสน์
 ๑๐,๕๐๐๐ โยชน์ ภูเขาสุทัสน์สูงขึ้นไปในอากาศหนึ่งก็ลงไป ในมหาสมุทร
 กว้างและห่างจากภูเขาเนมิทร ๕,๒๕๐ โยชน์ ภูเขาเนมิทรสูงขึ้นไป
 ในอากาศหนึ่งก็ลงไป ในมหาสมุทร กว้างและห่างจากภูเขาวันตก
 ๒,๖๒๕ โยชน์ ภูเขาวันตกสูงขึ้นไปในอากาศหนึ่งก็ลงไป ในมหาสมุทร
 กว้างและห่างจากภูเขาอัสน์กัณเฑ ๑,๓๑๒ โยชน์ ภูเขาอัสน์กัณเฑ สูง (๓๖)
 ขึ้นไปในอากาศ หนึ่งก็ลงไป ในมหาสมุทรกว้างและห่างจากภูเขาวันตก
 ๖๕๖ โยชน์ ในระหว่างภูเขาเหล่านี้มีทะเลสี่พันกรกัณเฑ น้ำ (ในทะเล

^๑ ไก่แก้ว ท้าวอครสูจวมกนธรรณี กรองทิศตะวันออก, ท้าว
 วิรุณหก จอมกุ่มภักดี กรองทิศใต้, ท้าววิรุณิกย์ จอมนาค กรองทิศตะวันตก
 ท้าวกุเวรหรือเวสสุวรรณี จอมยักษ์ กรองทิศเหนือ (ที. มหา, ๑๐ / ๒๔๒/๒๓๐)

^๒ สวรรค์ชั้นที่สอง ภูภาคผนวกหน้า ๑๕๗

มีทันกรนั้น) ใส เบ็ญ มีกลิ่นหอม ระยะทางระหว่างภูเขาดินเนรุถึงเขาจักร-
 วาส ๕๕๘,๗๒๕ โยชน์ จากภูเขาดัสสัถ์ถึงชมพูทวีป ๖๐,๐๓๕ โยชน์
 ชมพูทวีปมีขนาด ๑๐,๐๐๐ โยชน์ ระยะทางระหว่างชมพูทวีป และเขาจักร-
 วาส ๒๖๖,๐๘๘ โยชน์ จากที่นดินถึงสวรรค์ชั้นจาคุมมหาราช ๕๒,๐๐๐
 โยชน์ จากจาคุมมหาราชถึงดาวกิงส์มีระยะทางเท่ากัน สิบแสนทวนเรียก
 ว่า โกลี อายุของเทวราชชั้นจาคุมมหาราชมี ๕๐๐ ปี เป็นอายุของมนุษย์
 ๕ ล้านปี อายุของเทวราชชั้นดาวกิงส์ ๑,๐๐๐ ปี เป็นอายุของมนุษย์ ๓๖
 ล้านปี อายุของเทวราชชั้นนิยาม ๒,๐๐๐ ปี เป็นอายุของมนุษย์ ๑๔๘ ล้านปี
 อายุของเทวราชชั้นกุสิท ๔,๐๐๐ ปี เป็นอายุของมนุษย์ ๕๗๖ ล้านปี อายุ
 ของเทวราชชั้นนิมมานรที ๘,๐๐๐ ปี เป็นอายุของมนุษย์ ๑,๓๖๘ ล้านปี
 อายุของเทวราชชั้นปรนิมิตตวรัทที ๑๖,๐๐๐ ปี เป็นอายุของมนุษย์ ๕๒๑๖
 ล้านปี การสมาคมของเทพชั้นจาคุมมหาราชและดาวกิงส์เหมือนกันกับการ
 สมาคมของมนุษย์ทั้งหลายที่รักใคร่กัน เทพชั้นจาคุมมหาราชและเทพชั้นดาว-
 กิงส์เป็นเหมือนมนุษย์

ส่วนเทพชั้นนิยามยอมสวมกอด เทพชั้นกุสิทยอมจับมือ
 เทพชั้นนิมมานรทียอมหัวเราะ และเทพชั้นปรนิมิต
 วรัททียอมมองดู"

เมื่อแบ่งกัปป์ออกเป็น ๓ ส่วน ส่วนหนึ่งเป็นอายุของพรหมปาริสีชชั ครึ่งกัปป์
 เป็นอายุของพรหมปโรหิต หนึ่งกัปป์เป็นอายุของมหาพรหม ๒ กัปป์เป็นอายุ
 ของพรหมปริตทาล ๔ กัปป์เป็นอายุของพรหมอัปปมาธาก ๘ กัปป์เป็นอายุ
 ของพรหมลาภัสสร ๑๖ กัปป์เป็นอายุของพรหมปริตตสุก ๓๒ กัปป์เป็นอายุ (๓๗)
 ของพรหมอัปปมาธสุก ๖๔ กัปป์เป็นอายุของพรหมสุกกิลท ๕๐๐ กัปป์เป็น
 อายุของพรหมเวทปณล และ ๕๐๐ กัปป์เป็นอายุของพรหมดัสสัถ์สีทต ๑,๐๐๐
 กัปป์เป็นอายุของพรหมอเวท ๒,๐๐๐ กัปป์เป็นอายุของพรหมอัปปย ๔,๐๐๐
 กัปป์เป็นอายุของพรหมสุทัสส ๘,๐๐๐ กัปป์เป็นอายุของพรหมสุทัสสี ๑๖,๐๐๐
 กัปป์เป็นอายุของพรหมถนิญญ พรหมเหล่านี้ล้วนเป็นรูปพรหม ไม่มีภรรยา

ไม่มีดาวดวงใดในโลก มีจิตอยู่อย่างสงบสุข มีพรหมไม่มีรูป ๘ จำพวก
 พรหมชั้นอากาศสามิกระจายคนะมีอายุ ๒๐,๐๐๐ กัปปี พรหมชั้นวิญญานาจา
 ยคนะมีอายุ ๔๐,๐๐๐กัปปี พรหมชั้นอากาศจัญญายคนะมีอายุ ๘๐,๐๐๐
 กัปปี พรหมชั้นแนวสัจญานาสัจญายคนะมีอายุมีอายุ ๘๔,๐๐๐ กัปปี
 พรหมเหล่านี้ล้วนเป็นพรหมไม่มีรูปจิตสถอยอยู่ในอากาศอย่างสงบสุข ต่อ
 จากนั้นก็เข็น มรรค ๘ ผล ๔ และนิพพาน โสณิก โสณิกปักษิมรรค
 โสณิกปักษิมผล สกทาคามิมรรค สกทาคามิมผล อนาคามิมรรค อนาคา
 มิผล อรหัตตมรรค อรหัตตผล มรรคาสัตว์ทั้งปวงยอมตกอยู่ในฐานะ
 ๓๑ ประการ เพราะฉะนั้นท่านจึงกล่าววา

“กามภูมิ ๑๑ รูปภูมิ ๑๖ อรูปภูมิ ๘ เป็น ๓๑ ภูมิ”

โลกทั้งหลายมีลักษณะอย่างนี้ไม่ยิ่งย่อน้อมสลายไป โลกทั้งปวงยอมสลายไป
 เป็นส่วนๆกันนี้

“ไฟประลัยกัลป์ไหม้เจ็ดครั้ง ครั้งที่แปดน้ำประลัยกัลป์
 ทวม ๑ ครั้ง (เป็นเขื่อนนี้ตกลงไป) พอลครบครั้งที่ ๖๔
 จึงเป็นวาระของลมประลัยกัลป์ โลกพิณาทก้วยไฟ
 ให้สวรรค์ชั้นอากาศสร โลกนิรทก้วยน้ำให้สวรรค์สุภ (๓๘)
 ก็แล โลกพิณาทก้วยลมให้สวรรค์เวตปณล”

(ซึ่งทราบ) ความพิณาทของกัปป์ถึงนี้ ในสมัยที่กัปป์พิณาทก้วยไฟ ครั้งแรกๆ
 มหาเมฆที่ทำให้กัปป์พิณาทก้วยขึ้นแล้วมันกาลให้ฝนตกหาใหญ่ครั้งหนึ่งในแสน
 โลกจักรวาล มนุษย์ทั้งหลายก็ใจนำเอาเมล็ดพืชทั้งปวงไปหว่าน ครั้นข้าว
 กล้างอกขึ้นขนาดที่ใจจะกักกินได้แล้ว ฟ่ำร่งเหมือนกับเสียงลาฝนไม่ตก
 แม้น้ำหยกเสียว ในเวลานั้นฝนแล้ง เกี่ยวกับเรื่องนี้มีพระภิกษุชื่อว่า

๑ ภูภาคณนวกหน้า ๑๕๗

กุณกรภิกษุทั้งหลาย ในสมัยนั้นแผ่นดินไม่ตกเป็นเวลาหลายปี หลายร้อยปี หลาย
 ชาติมี บรรดาสัตว์ที่ท่องเที่ยวในน้ำฝนดำรงค์ชีวิตตายแล้วไปเกิดในพรหมโลกและ
 เทวดาที่ท่องเที่ยวอกไม้และผลไม้ดำรงค์ชีวิตก็ เช่นเดียวกัน เวลามาผ่านไป
 ช้านานน้ำในที่ต่างๆก็แห้งเหือดไป (สัตว์น้ำ) แม่น้ำลำธารและปลาที่ตายไปตาม
 ลำดับแล้วไปเกิดในพรหมโลก แม่น้ำลำธารนั้นก็เหมือนกัน เพราะสัตว์นรก
 พินาศไปด้วยการปรากฏของดวงอาทิตย์ดวงที่เจ็ดในนรกนั้น (มีคำถามว่า)
 บางพวกปราศจากทานเขาทั้งหลายจะไปเกิดในพรหมโลกยอมไม่ได้ สัตว์
 บางพวกแม้ถูกทุกข์ภัยบีบคั้นเป็นกัณฑ์บรรพชาน^๑ไม่ได้ สัตว์เหล่านั้นไปยังเกิด
 ในพรหมโลกได้อย่างไร (ตอบว่า) กุญชรอันน่าสงสารที่ตนไล่ในเทวโลก
 เพราะว่าในเวลานั้นเทวดาชั้นกามาพจร^๒ชื่อว่าโลกัญชุต(ทราบว่าเป็น)อีก ๑ แสน
 ปีจะขึ้นกับปี ก็ปล่อยผมสยายผมร่วงให้ใช้มือเช็ดน้ำตา น้ำตาแฉะเป็นผู้มีรูปร่าง
 ผิดแปลกมาก ไต่เดินไปตามหนทางในเมืองมนุษย์เพื่อขอร้องว่า ท่านทั้งหลาย
 อีกหนึ่งแสนปีจากนี้จะขึ้นกับปี โลกจะพินาศ แม่น้ำมหาสมุทรก็จะแห้ง มหา-
 ปรุที่แฉะจ่อมเขาสิเนรุก็จะถูกเผาไหม้ขยับไปจนกระทั่งถึงพรหมโลก โลก
 จะพินาศ ท่านทั้งหลาย จงเจริญเมตตาทำกุศลทำอุเบกขา จงเป็นคนดี (๓๘)
 จึงมีความสุขสงบจากความทุกข์ สัตว์ที่มีชีวิตจึงประสบแต่ความสุข ภาวนา
 ๕ อย่างนี้ชื่อว่าพรหมวิหารสี่ ท่านทั้งหลายจงเจริญตามแต่จะปรารถนาอยู่
 บ่อยๆแล้วจะได้ไปเกิดในพรหมโลก ท่านทั้งหลายจงบำรุงบิดามารดา จง
 เคารพผู้ใหญ่ในตระกูล สัตว์ทั้งปวงที่โลกกระทำบุญมีการเจริญเมตตาเป็น
 ต้นจะได้ไปเกิดในเทวโลก มนุษย์และภุมมเทวดาเป็นอันมากได้ตั้งคำบอกเล่า
 ของเทวดาแล้วเกิดความสังเวช เป็นผู้มีจิตใจอ่อนโยนต่อกันและกัน กระทำ

^๑ ความเพ่ง, ธรรมชาติเผาซึ่งธรรมเป็นข้าศึก, เครื่องเผา,
 ความคิด (พ. กพ. ๓๑๘)

^๒ สวรรค์ชั้นที่ยังเกี่ยวข้องกับกามเรียกชื่อเต็มว่า ฉกามาพจร-
 สวรรค์ ญาณตนพจนานา ๑๕๗

บุญมีการเจริญเมตตาเป็นต้น บำเพ็ญภาวนา (กรรมตายไปแล้ว) ได้ไปเกิดใน
 เหวโลก ได้บริโลกโภชนาทิพย์ กระทำบริกรรมวาโยภิกขิณยอมไถ่ชานในเหว
 โลกนั้น ส่วนสัตว์ที่เกิดในอภายชกอื่น ๆ ก็ได้ไปเกิดในเหวโลกด้วยอำนาจ
 อปราปรียเวหนียกรรม^๑ เพราะวาทกรรมกาสัตว์ที่วร เวียนอยู่ในวัฏสงสาร^๒
 จะพ้นจากอปราปรียเวหนียกรรมไม่มี สัตว์ทั้งหลายยอมไถ่ชานในที่นั้นๆ แล้ว
 ได้ไปเกิดในพรหมโลกด้วยอำนาจชานที่ตนไถ่ในเหวโลก หลังจากฝนแห้งแล้ว
 เป็นเวลานาน กวงอาทิตย์กวงที่สองก็เกิดขึ้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า
 กูกรภิกขุทั้งหลาย สมัยนั้นเป็นสมัยที่มีกวงอาทิตย์เจ็ดกวง พึงทราบความ
 พิสดารดังนี้ ครั้นเมื่อกวงอาทิตย์กวงที่สองเกิดขึ้นแล้วก็ไม่ปรากฏการแบ่ง
 กลางคืนและกลางวัน กวงอาทิตย์กวงหนึ่งขึ้นมาอีกกวงหนึ่งก็ตกไป โลก
 ร้อนด้วยกวงอาทิตย์ที่ขึ้นติดต่อกัน เพราะปกติกวงอาทิตย์เป็นเทพบุตรชื่อว่า
 สุริยเทพ ดังนั้นในเวลาที่ยี่สิบห้าจึงไม่ปรากฏกวงอาทิตย์ ขณะที่ปกติอาทิตย์
 โคจรไปในอากาศยอมเกื้อนกลนไปด้วยเมฆฝนและหมอกกลางวัน แต่เมื่อกวง
 อาทิตย์โคจรไปในเวลาที่ปีจะพินาศท้องฟ้าจะปรากฏจากเมฆหมอกแจ่มใส
 เหมือนกระจกเงา น้ำในแม่น้ำอื่นๆ เช่นแม่น้ำ นอย เป็นต้นก็แห้ง ไปหมดสิ้น
 ยกเว้นน้ำในแม่น้ำใหญ่ ๕ สาย^๓ ต่อจากนั้นไปเป็นเวลานานกวงอาทิตย์
 กวงที่สามก็ปรากฏขึ้น น้ำในแม่น้ำใหญ่ ๕ สายก็แห้งหมดไปเพราะการ
 ปรากฏของกวงอาทิตย์ ต่อจากนั้นไปเป็นเวลานานกวงอาทิตย์กวงที่สี่
 ก็ปรากฏขึ้น สระใหญ่ ๗ สระ คือ สระอินคาส สระกัณณมุคต สระรถ-(๔๐)
 การ สระนันทันต สระกุนาต. สระมันทากินี และสระสีหปาศ
 ึ่งเป็นต้นน้ำสำคัญในป่าหิมพานต์นั้นก็แห้งจนหมดสิ้น ต่อจากนั้นไปเป็นเวลานาน
 กวงอาทิตย์กวงที่ห้าก็ปรากฏขึ้น น้ำในมหาสมุทรจะไม่มีเหลือแม้แต่เพียงทำให้

^๑ กรรมที่ไถ่ชานในภพที่ตจจากภพหน้า วิสุทฐิ. ๓/๒๒๓

^๒ ทองเที่ยวอยู่ในวัฏฏะ กุฎากณนวกหนา ๑๔๔

^๓ ไถ่แก่ กงคา ยมุนา อจิรวที สรภู มที กุวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ชื่อน้ำมือเปือก ต่อจากนั้นไปเป็นเวลานานดวงอาทิตย์ดวงที่หกก็ปรากฏขึ้น
 จักรวาลทั้งหมดก็เกิดเป็นกลุ่มก้อน ความร้อนขึ้นก็หมกไปทั่วหมอกควัน
 แม้แสงโกฎิจักรวาลก็เป็นเหมือนกัน ต่อจากนั้นไปเป็นเวลานาน ดวง
 อาทิตย์ดวงที่เจ็ดก็ปรากฏขึ้น สากลจักรวาลพร้อมด้วยแสงโกฎิจักรวาลก็
 บังเกิดเป็นเปลวไฟทั่วอำนาจของดวงอาทิตย์ทั้งเจ็ดดวง ยอดเขาสิเนรุ
 อันมีความสูงทางกันถึง ๑๐๐ โยชน์ ก็สลายหายไปในอากาศ เปลวเพลิง
 พุ่งขึ้นไปจับสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชแล้วไหม้สวรรค์ชั้นดาวดึงส์, ยามา, กุสิต,
 นิมมานรดี และปรนิมมิตวสวัตดี เพลิงนั้นไหม้สูงขึ้นไปถึงชั้นปฐมภูมิไหม้พรหม
 ปาริฉัตย์, พรหมโปรตัก, มหาพรหม, พรหมปริตตากา, พรหมอัปมาธากา,
 จรกพรหมอาภัสสรฯ แล้วจึงหยุดอยู่แค่นั้น มหาพรหมเสกข์สูงขึ้นสูงๆขึ้นไป
 (ไฟ) จะไม่ดับตราบเทาที่มีสิ่งขารอยู่แม้เพียงธู ก็เพราะสิ่งขารทั้งปวง
 ลื่นไปถาดานจึงดับอย่างไม่เหลือเศษ เปรียบเหมือนเปลวไฟที่ไหม้เนยใส
 และน้ำมัน อากาศเบื้องบนและอากาศเบื้องล่างเป็นที่โล่งอันเดียวกันเป็น
 ความมีกสนิต ต่อจากนั้นไปเป็นเวลานานจึงเกิดเมฆใหญ่แล้วฝนตกเป็น
 ละอองในครั้งแรก ต่อมาเมฆฝนจึงโตเท่าเมฆีลังกา เมฆีฉนักกาท เมฆีฉ
 ขาวเหนียว เมฆีฉถั่ว จนกระทั่งโตเท่ากำนับัว ไม้เท้า ไม้เส้าและคัน (๔๑)
 คาลโคยลำดับ ต่อจากนั้นจึงมีขนาดหนึ่งวา สองวา สามวา จนถึงหมื่นโยชน์
 แสนโยชน์ ขารน้ำหลังไหลเหมือนปากหม้อน้ำที่คว่ำลง ตกเต็มทุกหนทุกแห่ง
 หัวแสงโกฎิจักรวาลทุกทิศานุทิศแล้วจึงหยุด เกิดลมพัดประมารน้ำทั้งข้างล่าง
 และก้านข้างให้เป็นก้อนกลิ้งเหมือนหยกน้ำที่กลิ้งอยู่บนใบบัว (มีคำถามว่า)
 ลมพัดน้ำซึ่งมีจำนวนมากให้เป็นก้อนได้อย่างไร (ตอบว่า) เพราะมีการให้ของ
 น้ำเปิดของไหลลม ลมเช่นนี้พัดประมารน้ำทำให้เป็นก้อนแล้วตกลงไปข้างล่าง
 ตามลำดับ ครั้นเมื่อน้ำ่วงกลงๆ ในพรหมโลกพรหมโลกก็ปรากฏ (และเมื่อ
 น้ำ่วงกลงถึง) เหวโลกชั้นบน เหวโลกทั้งหลายก็ปรากฏ เมื่อน้ำ่วงกลงมาถึง
 ที่เริ่มกึ่งแผ่นดินก็เกิดลมพายุ ลมทั้งหลายสงบเงียบแล้วเหมือนน้ำในหม้อกรอง
 น้ำที่ถูก(นิ้ว)ปิดไว้ น้ำหวานที่เสื่อมสิ้นไปทำให้เบื้องบนแผ่นดินมีรส แผ่นดิน

มีสีส้มมีกลิ่น (หอม) และมีรส (อร่อย) เหมือนหน้าก้อนข้าวสุกปายาส ภูเขา
 สีเนรุ ภูเขาสีคตบรรพตและภูเขาจักรวาลก็ปรากฏขึ้น วิธีทางของทุกสิ่ง
 ทุกอย่างก็ปรากฏเหมือนเมื่อครั้งก่อน ในกาลนั้นสัตว์ทั้งหลายผู้เกิดก่อนใน
 อภิสสรพรหมโลกผู้สิ้นอายุหรือสิ้นบุญ จูติจากพรหมโลกแล้วก็มาเกิดในมนุษย์-
 โลก เขาทั้งหลายเป็นผู้มีแสงสว่างในตัวเอง เหาะไปในอากาศได้ เขาทั้ง
 หลายเป็นมนุษย์ในระยะแรกของปฐมกัปป์ตามนัยที่ท่านกล่าวไว้ในอรรถกถาสุตต^๑
 เขาทั้งหลายไม่ไถ่เกิดเป็นมหาพรหม เขาทั้งหลายได้สมรสแผนกันแล้วถูก
 ความอยากครอบงำพยายามที่จะบริโภคอาหารชนิดต่างๆ แสงสว่างของเขา
 ทั้งหลายก็หายไป ความมืดก็ปรากฏ เขาทั้งหลายก็เกิดความกลัว ขณะนั้น
 สุริยมณฑล ๕๐ โยชน์บริบูรณ์เกิดขึ้น ทำลายความกลัวให้หายไปแล้วสร้าง
 ความกล้าให้แก่เขาทั้งหลาย พวกมนุษย์เหล่านั้นเห็นแล้วก็ดีใจว่า พวกเรา (๘๕)
 โลกแสงสว่างแล้ว เพราะฉะนั้นจึงพากันตั้งชื่อดวงอาทิตย์นั้นว่า สุริย เพราะ
 ทำลายความกลัวและทำความกล้าให้เกิดขึ้นแก่เราทั้งหลายผู้มีความกลัว
 เมื่อดวงอาทิตย์ให้แสงสว่างในเวลากลางวันและตกดินแล้ว เขาทั้งหลาย
 เกิดความกลัวขึ้นมาอีกว่า เราโลกแสงสว่างแล้วแต่กลับหายไปอีก เขา-
 ทั้งหลายเกิดความคิดอย่างนี้ว่า ถ้าพวกเราโลกแสงสว่างขึ้นอีกก็คงจะดี
 เหมือนกับทราบความคิดของพวกเขาทั้งหลาย จันทรคติ ๘๔ โยชน์ก็ปรากฏ
 ขึ้น พวกเขาเห็นจันทรคติแล้วก็ดีใจเป็นอย่างยิ่งคิดว่า แสงสว่างได้เกิด
 ขึ้นแล้ว เหมือนกับทราบความคิดของพวกเรา เพราะฉะนั้นจึงเป็นดวงจันทร์
 กิ่งนั้นเขาทั้งหลายตั้งชื่อว่าดวงจันทร์ ความนักขัต^๒ ๒๗ ดวงทั้งปวงก็เกิด
 ขึ้น ต่อจากนั้นเพศชายเพศหญิงของพรหมทั้งหลายผู้ถูกตัดหาคระอบง่าก็เกิด
 ขึ้นเพราะสมรสแผนกันที่มีรสตั้งแต่ครั้งนั้น พวกพรหมได้สมัครสังวาสกัน
 ครั้งนั้นยังไม่มีการแก่งตั้งตัวตน ในครั้งนั้นพระโณชิตสัตว์ของพวกเราจุติ
 จากพรหมโลกแล้วทรงตั้งอธิษฐานในมนุษย์โลกประสูติจากครรภ์พระมารดาแล้ว

^๑ ชื่อพระสูตรสูตรหนึ่งในพระไตรปิฎก (ที. ปาฏิ. ๑๑/๕๖ /๘๗)

^๒ กาว, กาวฤกษ์ (อภิธาน. ๘๗/๑๖)

ทรงเจริญวัยมีร่างกายใหญ่ มีสง่า มีผิวเหมือนสีทอง ฉลาด ทรงเป็น
 ผู้เฒ่าที่เหนือผู้เฒ่า พระองค์ทรงพระนามว่า มหาสมมติเทพ มหาชนตั้งให้
 พระองค์เป็นสมมติราชผู้ยิ่งใหญ่ เรียกพระองค์ว่ามหาสมมติเทพ เพราะ
 ฉะนั้นเชื้อสายของพระพรหมจึงได้เกิดขึ้นในปฐมกัปป์ มารดาบิดาเป็นมหา
 พรหมของพวกเรา ควรทราบคำความหากัปป์เสียก่อน นับตั้งแต่กัปวินาสก
 มหาเมฆจนถึงเพ็ญใหม่แผ่นดิน จักเป็นอสงไขยที่หนึ่ง เรียกว่า สังวัฏ
 อสงไขย นับตั้งแต่เพ็ญใหม่แผ่นดินจนถึงมีสัมปตทิมาเมฆตั้งขึ้นทำให้แสนโกฏิ
 จักรวาลน้ำท่วม จักเป็นอสงไขยที่สอง เรียกว่า สังวัฏฐาปืออสงไขย
 นับตั้งแต่มีสัมปตทิมาเมฆจนถึงมีกวางจันทร์กวางอาทิตย์ จักเป็นอสงไขยที่สาม
 เรียกว่าวิวัฏฐอสงไขย นับตั้งแต่มีกวางจันทร์กวางอาทิตย์จนถึงมีกัปวินาสกมหา
 เมฆจักเป็นอสงไขยที่สี่ เรียกว่าวิวัฏฐาปืออสงไขย ๖๔ อันตรกัปป์เป็น -
 วิวัฏฐาปืออสงไขย ๔ อสงไขย เป็น ๑ มหากัปป์ ในระหว่าง ๔ กัปป์ (๔๓)
 นั้น มีสี่ตถันตรกัปป์ หุชภิกขันตรกัปป์ และอันตรกัปป์คั่นอยู่ รวมเรียกว่า
 มหากัปป์ เขาได้พรรณาถึงขมขุหวิปอย่างพิสดาร รัตนมีสังข์และคันทมหาโพธิ
 ประดิษฐานอยู่ตามกลางขมขุหวิป พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงกระทำความ
 เพียรอยู่ ณ สถานที่ทั้ง ๖ แห่งเหล่านี้คือ คันทนอชปาดนิโครธ คันทนุจลินท์
 คันทนราชายคณะ อนิมิสกเจดีย์ รัตนมรเจดีย์และรัตนจังกมเจดีย์แวกคณคันทนมหา-
 โพธิ นอกจากนั้นมีโสฬสสมณแวกคณคณอยู่ คือ พาราณสี สาวัตถี เวสาลี
 มิดิลา อาฬวี โกสัมปี อุษเชนี คักกสิลา จัมปา สาละวะ สูงสูमारศิริ
 ราชคฤห์ กบิลพัสดุ์ สาเกต อินทปัตถ์ กุสินารา อุกกัฏฐะ ปาฐสีบุตร
 เชตุภรและสังกัสสะ นอกจากนั้นมีปัจฉินคณบทแวกคณคณอยู่ คือ กุรุ สักกะ
 โกศล มคธ สีพี กลิงคะ อวันที ปฏจาละ วัชชี คันทาระ เจตี
 อังคะ วิเทหะและกัมโพชะ ในระหว่างปัจฉินคณบทเหล่านี้มีเป็องโสฬส
 มหานคร คือ อังคะ วิเทหะ มคธ กาสี โกศล วัชชี มัลละ มัททะ
 ภักคะ อังคะ สีฬิ กัสมีระ ปัททวะ เจตี วังสะ กุรุ ปฏจาละ มัจฉะ
 สุระเสนะ อัสสกะ อวันที คันทาระ กัมโพชะ เมืองโสฬสมหานคร

แต่ละเมืองยาว ๓๐๐ โยชน์ ส่วนเมืองอื่นๆยาว ๑๑ โยชน์ บ้าง ๑๒ โยชน์ บ้าง ๑๔ โยชน์ บ้าง เมืองโสฬสมหานครเหล่านี้ท่านเรียกว่ามณฑลประเทศ เพราะตั้งอยู่ในตามกลางเมืองทั้งหลาย ในระหว่างเมืองมหานครเหล่านั้น มีหมู่บ้านนิคมและชนบทมากมาย ที่เชิงเขาสิเนรุระหว่างทวีปทั้งสี่เป็นสุขบรรลพิภพ ข้างล่างภูเขาสิเนรุสุรภิกขุ ไท้มหาสมุทรเป็นนากภิกขุ ไท้ชมพูทวีป เป็นนรกใหญ่ ๘ ชุม คือ

๑ สัตยชีวันรก กภาพสุตตนรก สังฆาตนรก โรจวนรก (๔๔)
 ๒ มหาโรจวนรก คาปนรก มหาคาปนรก อเวจีนรก*

บรรดากันรกทั้ง ๘ ชุมนี้ ชุมหนึ่งๆแวดล้อมด้วยนรกอีก ๘ ชุม นรก ๘ ชุมนั้น แต่ละชุมแวดล้อมด้วยนรกอีก ๑๖ ชุม ระหว่างนรก ๑๖ ชุมนี้นี้มีเวกกรีนที่ซึ่งเต็มไปด้วยใบบัวเหล็ก ที่ฝั่งเวกกรีนที่เต็มไปด้วยต้นจ้าวมีหนามเหล็กถูกไฟเผาสุกโชติช่วงประจุจลาณเพลิงในภูเขาสิเนรุ (มีเครื่องประหารชนิดต่างๆ) เช่น จักรกรรตเป็นต้น กำรองอยู่หลายดวงไสย อายุของเทพชั้นจาตุมหาราช เป็น ๘ ล้านปีมนุษย์^๑ ๘ ล้านปีมนุษย์ เป็น ๑ วัน ๑ คืน ในสัตยชีวันรก อายุในสัตยชีวันรก ๕๐๐ ปีโดยนับวัน เกือน ปี ในสัตยชีวันรก อายุของเทพชั้นถาวลึงส์ ๑๖ ล้านปี เป็น ๑ วัน ๑ คืน ในกภาพสุตตนรก อายุในกภาพสุตตนรกนับได้ ๑๐๐๐ ปีโดยนับวัน เกือน ปีของกภาพสุตตนรก อายุของเทพชั้นยามา ๑๔๔ ล้านปีเป็น ๑ วัน ๑ คืน ในสังฆาตนรก อายุในสังฆาตนรก นับได้ ๒,๐๐๐ ปีโดยนับวัน เกือน ปี ในสังฆาตนรก อายุของเทพชั้นคูลิต ๕๘๖ ล้านปีเป็น ๑ วัน ๑ คืน ของโรจวนรก อายุของโรจวนรกนับได้ ๔๐๐๐ ปี โดยนับวัน เกือน ปี ของโรจวนรก อายุของเทพชั้นนิมมานรที ๒,๓๐๔ ล้านปีเป็น ๑ วัน ๑ คืนของมหาโรจวนรก อายุของมหาโรจวนรก นับได้ ๘๐๐๐ ปีโดยนับวัน เกือน ปี ในมหาโรจวนรก อายุของเทพชั้นปร-

* คำว่า ล้าน แปลมาจากคำว่า โภคิ กูวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

นิมิตตวสวัตติ ๘,๒๑๖ ล้านปีเป็น ๑ วัน ๑ คืนของตาปนรก อายุของตาปน-
นรกนับได้ ๑๖,๐๐๐ ปีโดยนับวัน เดือน ปี ของตาปนรก ปตาปนรกและ
อเวจีนรกทั้งสองขุมนี้มีอายุนับได้ ๑ กัปปี ภายใต้ทวีปพุทธวิเทห์ อุตตรกกุ
และอมรโคยานไม่มีนรก แต่มีนรกทั้งหลายภายใต้ชมพูทวีป ส่วนภูเขาคิม- (๔๕)
พานต์ตั้งอยู่ในชมพูทวีปใกล้ภูเขาสีเนรุ

ภูเขาคิมพานต์สูง ๕๐๐ โยชน์ มีส่วนกว้างและส่วน
ยาว ๓๐๐๐ โยชน์ มียอดเสียดฟ้าประดับอยู่ ๔๔,๐๐๐
ยอด

พิงทราบนาคคีของต้นชมพู

ลำต้นของต้นชมพูวัดโดยรอบได้ ๑๕ โยชน์ กิ่งใหญ่
ยาว ๕๐ โยชน์ มีปริมาตรโดยรอบวัดได้ ๑๕๐ โยชน์
กว้าง ๑๐๐ โยชน์ สูง ๑๐๐ โยชน์ที่เรียกชื่อว่าชมพู-
ทวีปเพราะมีต้นชมพู

ต้นชมพูอยู่ทางทิศเหนือของป่าคิมพานต์ใกล้ภูเขาสีเนรุ ยอดของต้นชมพูจะหล่น
ในมหาสมุทรทางทิศเหนือ ส่วนทางทิศใต้ผลชมพูจะหล่นลงในป่าคิมพานต์
หนึ่ง ขนาดของต้นชมพูเท่ากับขนาดของต้นปาริชาติของเทวดา ต้นแคฝอย
ของอสูร ต้นงิ้วของครุฑ ต้นกระทุ่มในอมรโคยานทวีป ต้นกัลปพฤกษ์ใน
อุตตรกกุทวีปและต้นนิล(ประดู่ลาย) ในพุทธวิเทห์ทวีป เหตุนี้จึงมีคำที่
พระโบราณจารย์ท่านกล่าว

ต้นไม้ทั้งเจ็ด คือ ต้นแคฝอย ต้นชมพู ต้นปาริชาติ
ของเทพ ต้นกระทุ่ม ต้นกัลปพฤกษ์และต้นนิล
หยั่งลงไปในมหาสมุทร ๔๒,๐๐๐ โยชน์ สูงขึ้น
ไปในอากาศก็เท่ากัน ภูเขาจักรวาลแวกกลม (๔๖)
โถงอากาศอยู่โดยรอบ

ในจักรวาลนั้นวงจันทร์มีปริมาตร ๔๘ โยชน์ วงอาทิตย์มีปริมาตร ๕๐ โยชน์ ดาวเคียงโลกมีปริมาตร ๑๐,๐๐๐ โยชน์ เช่นเดียวกับอสุรภิกษ อเวจีมหานรกและชมพูทวีป ทวีปทั้งสี่ คือ ปุพพิเทห์ อุตตรกุรุ อมรโคยาน และชมพูทวีป ปุพพิเทห์ทวีปมีปริมาตร ๗,๐๐๐ โยชน์ อุตตรกุรุทวีป ๘,๐๐๐ โยชน์ อมรโคยานทวีป ๘,๐๐๐ โยชน์ ชมพูทวีป ๑๐,๐๐๐ โยชน์ ชมพูทวีปมีรูปร่างคล้ายแอกเกรียน อมรโคยานทวีปมีรูปร่างคล้ายพระจันทร์ครึ่งซีก อุตตรกุรุทวีปมีรูปร่างเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส ปุพพิเทห์ทวีปมีรูปร่างกลม ในระหว่างทวีปเหล่านี้มีมหาสมุทรคั่นอยู่ มหาทวีปเหล่านี้มีทวีปเล็ก ๆ อีก ๒,๐๐๐ เป็นบริวาร ชมพูทวีปของเราที่มีประมาณหมื่นโยชน์ประกบด้วยภูเขาหิมพานต์และนิคมอนบท พื้นที่ประมาณ ๔,๐๐๐ โยชน์มีน้ำท่วม เป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ประมาณ ๓,๐๐๐ โยชน์ เขาหิมพานต์มีพื้นที่ประมาณ ๓,๐๐๐ โยชน์ ทวีปนี้เรียกกันว่าชมพูทวีปเพราะมีต้นชมพู ต้นชมพูนั้นสูง ๑๐๐ โยชน์ กิ่งยาว ๕๐ โยชน์ มีปริมาตร ๑๕๐ โยชน์ ลำต้นวัดโดยรอบได้ ๑๕ โยชน์ ตั้งอยู่ในป่าหิมพานต์ ส่วนภูเขาหิมพานต์ที่ตั้งอยู่แล้วสูง ๕๐๐ โยชน์ กว้างและยาว ๓๐๐๐ โยชน์ วัดโดยรอบได้ ๘,๐๐๐ โยชน์ ประกอบด้วยยอด ๘๘,๐๐๐ ยอด วิจิตรด้วยแม่น้ำ ๕ สายไหลไปโดยรอบ สระอโนคาศรีวิชัยส่วนยาว ส่วนกว้าง และส่วนลึก ๕๐ โยชน์ วัดโดยรอบได้ ๑๕๐ โยชน์ สระใหญ่เจ็ดสระ คือ สระอโนคาศรีวิชัย สระกัณณมุข สระ- (๔๗) รดการ สระฉันทันต สระกฤษณาส สระมันทากินี สระสีตีปบาทตั้งอยู่ในป่าหิมพานต์ สระอโนคาศรีวิชัยนั้นแวดล้อมไปด้วยภูเขาใหญ่ ๕ ลูก คือ สุธัสสนกภู จิตตกภู กาศกภู คันทมาทกภู และไกรลาสกภู ภูเขาสุทธัสสนกภูเป็นทองคำ สูง ๒๐๐ โยชน์ ภายในภูเขานั้นกลกมีรูปร่างเหมือนปากนกกา ทั้งลุ่มสระนั้นไว้ ภูเขาจิตตกภูเต็มไปด้วยสระพรตริคณะ ภูเขา กาศกภูเต็มไปด้วยแก้วนิล ภูเขาคันทมาทกภูเต็มไปด้วยแก้วสายและภายในมีสี่เหมือนแก้วมุกดา มีสมุนไพรหลายชนิดที่มีกลิ่นหอม ๑๐ ประการ คือ มีรากหอม แก่นหอม ลำต้นหอม เปลือกหอม กะพี้หอม สะเก็ดหอม รสหอม ใบหอม ดอกหอมและเนื้อมันขึ้นปกคลุมอยู่ทั่วไป ในวันอุโบสถข้างแรมจะปรากฏ

แสงโชติช่วงเหมือนถ่านเพลิง ต้นไม้เหล่านี้ส่งกลิ่นหอมพุ่งไป ทานจึงเรียก
 ภูเขานี้ว่าคันทมาหน้ ภูเขานี้ไกลจากเทมไปด้วยเงิน ภูเขานี้สูง
 เท่ากับภูเขาสุทิสสนี้ คือ ๒๐๐ โยชน์ กว้าง ๕๐ โยชน์ ทั้งกลมสรวะอโน-
 ภาคนั้นไวด้วยอำนาจของเทวดาและนาคภูเขานี้ขุมไปคว่น้ำขอมไหลเข้า
 สู่วัสนุสนั้น แม่น้ำทั้งหลายขอมไหลไปในภูเขานี้ น้ำทั้งหมดนั้นก็ไหล
 เข้าไปสู่สระอโนภาส ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์โคจรอ้อมทางทิศใต้หรือทิศ
 เหนือจึงส่องแสงเข้าไปในระหว่างภูเขานี้ ถ้าโคจรตรงๆจะส่องแสงเข้าไป
 ไม่ได้ เหตุนี้สระนั้นจึงชื่อว่าสระอโนภาส ในสระอโนภาสมีแผ่นดินอันงดงาม
 ไม่มีสัตว์น้ำ เช่น เต่า และปลา เป็นก้นน้ำใสเหมือนแก้วผลึก มีท่าสำหรับอาบน้ำ
 มีบันไดทองบันไดแก้วประดับประดาอย่างดี พระสุทนต์เจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า
 พระชีนาส^๑ ทานผู้มีฤทธิ ฤทธิ เทวดาและยักษ์ขอมลงสร้างสถานในสระนี้
 ในสระนี้มีปากของขุม ๕ ปากของ คือ สีหมุข หัตถิมุข อัสสมุข อุตถมุข (๕๕)
 ทั้งขุมทั้งสี่ด้าน แม่น้ำ ๕ สายขอมไหลออกจากปากของทั้งสี่นั้น บนฝั่งแม่น้ำ
 ที่ไหลออกจากสีหมุขมีราชสีห์อยู่เป็นจำนวนมาก บนฝั่งแม่น้ำที่ไหลออกจาก
 หัตถิมุขมีช้างอยู่เป็นจำนวนมาก บนฝั่งแม่น้ำที่ไหลออกจากอัสสมุขมีม้าอยู่เป็น
 จำนวนมาก บนฝั่งแม่น้ำที่ไหลออกจากอุตถมุขมีโคอุสภอยู่เป็นจำนวนมาก
 แม่น้ำที่ไหลออกจากปากของทางทิศตะวันออกกระทำปัทกนิธ^๒ สระอโนภาสสาม
 รอบแล้วไหลไปพแม่น้ำอีก ๓ สายจึงไหลลงสู่มหาสมุทรทางทิศตะวันออก
 แม่น้ำที่ไหลออกจากทิศเหนือกระทำปัทกนิธสระอโนภาสสามรอบแล้ว ไหลลงสู่ม
 มหาสมุทรทางทิศเหนือ แม่น้ำที่ไหลออกจากปากของทางทิศตะวันตก กระทำ
 ปัทกนิธสระอโนภาสสามรอบแล้ว ไหลลงสู่มหาสมุทรทางทิศตะวันตก แม่น้ำที่ไหล
 ออกจากปากของทางทิศใต้กระทำปัทกนิธสระอโนภาสสามรอบแล้วก็ไหลผ่าน
 แผ่นศิลาลาดทางทิศใต้เป็นระยะทาง ๖๐ โยชน์ แล้วกระทบกับภูเขารูหนึ่ง
 สูงสูงชันเป็นลำน้ำแล้ว ไหลไปมีปริมาณตลอดประมาณ ๓ ลากูต พุ่งไปในอากาศ

^๑ ผู้มีอาสวะสิ้นไปแล้ว, พระอรหันต์ (พ. กพ. ๒๕๗)

^๒ การเวียนขวา (พ. กพ. ๔๖๕)

เป็นระยะทาง ๖๐ โยชน์ จึงตกลงเหนือแผ่นดินที่ชื่อว่าทียัคคพิ ด้วยกำลัง
 แรงของลำน้ำนั้นแผ่นดินก็แตกกระจาย ในที่นั้นจึงเกิดเป็นสระชื่อว่าทียัคคพิ-
 มหาโบกขรณี มีประมาณ ๕๐ โยชน์ กระแสน้ำเขาะฝั่งโบกขรณีเข้าไปสู่
 แผ่นดินเป็นระยะทาง ๖๐ โยชน์ เกิดเป็นแม่น้ำชื่อว่ามหคกงคา แล้ว
 กระแสน้ำก็เขาะแผ่นดินเป็นช่องไปเป็นระยะทางอีก ๖๐ โยชน์ เกิดเป็นแม่น้ำ
 ชื่อว่าอุมมังคกงคา แล้วกระแสน้ำไหลไปกระทบภูเขาที่ขวางชื่อว่าวิหระ จึง
 เกิดเป็นแม่น้ำ ๕ สายเหมือนนิ้วมือ เรื่องนี้มีความพิสดารว่า แม่น้ำนั้นกระ
 ทำปัดกระษेत्रโนคาถูบสามรอบไหลไปเรียกว่า อารัญญคกงคา แม่น้ำที่ไหล
 ไปทางแผ่นดินทางทิศใต้ไปไกล ๖๐ โยชน์เรียกว่าอาภิลคกงคา น้ำที่พุ่งขึ้นไป
 ในอากาศเป็นระยะทาง ๖๐ โยชน์เรียกว่าอากาศคกงคา น้ำที่กระทบแผ่นดิน
 ทียัคคพิแล้วไหลไปเป็นระยะทาง ๕๐ โยชน์แล้วจึงอยู่ในอากาศเรียกว่าทียัคคพิ
 โบกขรณี แม่น้ำที่เขาะฝั่งโบกขรณีแล้วไหลไปสู่แผ่นดินเป็นระยะทาง ๖๐ โยชน์ (๕๕)
 เรียกว่ามหคกงคา แม่น้ำที่ไหลไปโดยทางอุโมงค์เป็นระยะทาง ๖๐ โยชน์
 เรียกว่าอุมมังคกงคา แม่น้ำที่ไหลไปกระทบภูเขาที่ขวางอยู่ชื่อว่าวิหระแล้ว
 กระจายเป็นแม่น้ำ ๕ สาย เรียกว่าปัญจมหคกงคา แม่น้ำคกงคา ยมุนา อจิรวดี
 สรรภู มที แม่น้ำเหล่านี้ล้วนเกิดจากภูเขาหิมพานต์ ในระหว่างแม่น้ำเหล่านี้
 มีสระโบกขรณีอยู่ ส่วนสระโตๆเจ็ดสระมีขนาด ๕๔ โยชน์ สหราชอาณาจักร
 แดนในสระเหล่านี้ไม่มี น้ำใสเหมือนสีแก้วผลึก ในน้ำที่มีประมาณ ๑ โยชน์
 มีบัวขาวกว้างครึ่งโยชน์ล้อมรอบสระใหญ่ขนาด ๕๔ โยชน์ ตลอดจนบัวขาวเป็น
 กอบัวแดงซึ่งมีขนาดใหญ่เท่ากัน ตลอดจนเป็นกอโกมุทแดง ตลอดจนเป็น
 กอโกมุทขาว ตลอดจนเป็นกออุบลเขียว ตลอดจนเป็นกออุบลแดงและป่าขาว
 สารีแดง บนฝั่งมีต้นไม้จากเดาอันมีรสระอย เช่น ฝักทอง น้ำเต้า ฝักเขียว
 เป็นต้น ถัดจากนั้นเป็นป่าอ้อย บนฝั่งมีขนาดประมาณครึ่งโยชน์ ต้นอ้อย
 นั้นมีขนาดเท่ากันหมด ถัดจากนั้นเป็นป่ากล้วย เมื่อเวลาผลกล้วยสุก
 บรรดานกทั้งหลายพบแล้วก็จิกกินอย่างสนุกสนาน ถัดจากนั้นเป็นป่าขนุนมี
 ขนาดใหญ่เท่ากับโอง ถัดจากนั้นเป็นป่ามะม่วงและป่ามะขวิดตามลำดับ

(โบราณจารย์)กล่าวไว้โดยย่อเพียงเท่านี้ ไม่ควรกล่าวว่าในป่าหิมพานต์
 นั้นไม่มีผลไม้ที่ไม่ควรรับประทาน ภูเขาหิมพานต์อันเป็นภูเขาสูงสุดก็เลื่อน
 ถลนไปด้วยอาการตั้งปวงถึงกล่าวมานี้ ควรทราบเกี่ยวกับเรื่องสายฟ้า
 เมฆก่อตัวขึ้นในท้องฟ้าแล้วกระทบกันอยู่ เสียงเมฆจึง เกิดขึ้น เสียงเมฆคำราม
 เหตุการณ์อย่างอื่นย่อมเกิดขึ้นในอากาศเสียงในท้องฟ้าย่อมเกิดจากลมกระทบ
 กับน้ำ เวลาที่นางเมณฑริกาเหวมีใจยินดีปรีดาขับร้องเพลงทำให้เมฆผ่น
 ไปกวักแกว่งแกว่งหนึ่งแฉ่งแกว่งก็แปลปลาบเราเรียกกันว่าฟ้าแลบ มียักษ์(๕๐)
 อาศัยอยู่ระหว่างก้อนเมฆชื่อว่ารามสูร ได้เห็นแสงแก้วแล้ว เหาะไปถามเสียง
 กวักจิกที่มีความโลก สายฟ้าถูกกำจัดเป็นรอยเขียนบนแผ่นดินสมทอบเอาน้ำ
 ที่อากาศลงแล้วกลัวให้เกิดเป็นฝนเย็นฉ่ำ เพราะฉะนั้นจึงทำการ
 เกิดขึ้นไหวเป็นต้นเหตุ ต้นชมพูอยู่ในสถานที่หนึ่ง เพราะเหตุที่มีต้นชมพู
 ขึ้นณทวีปนี้จึงเรียกว่าชมพูทวีป ต้นชมพูในชมพูทวีปก็มีอายุยืนยาวถึงแปด
 แลฝ่าย ต้นจ้าว ต้นปาริชาติ ต้นกระทุ่ม ต้นกัลปพฤกษ์ ต้นรักก็จะมีอยู่ต้น
 เพราะฉะนั้นโบราณจารย์จึงกล่าววา

ต้นไม้เจ็ดต้น คือ ต้นแฝย ต้นจ้าว ต้นชมพู ต้นปาริชาติ
 ของพวกเทวดา ต้นกระทุ่ม ต้นกัลปพฤกษ์ และต้นรัก
 ต้นแฝยของพวกอสูร ต้นจ้าวของพวกกรรทู ต้นชมพู
 ของมนุษย์ในโลกนี้ ต้นปาริชาติของพวกเทวดา ต้น
 กระทุ่มอยู่ในอมรโคยานทวีป ต้นกัลปพฤกษ์อยู่ในอุตตร
 กรรทวีป ต้นรักอยู่ในปุณฑริคทวีป ต้นไม้เหล่านี้ท่าน
 กล่าวว่ามีอายุยืนยาวถึงแปด ขนากของลำต้นและใบกิ่งใหญ่
 ส่วนสูงและปริมาณผลมีกำหนดแตกต่างกันหมด ถ้าทรงอยู่ชั
 ภาณานะ

ส่วนภูเขาจักรวาล

หนึ่งลี้กลงไปในทะเล ๘๒,๐๐๐ โยชน์ สูงขึ้นไปก็เท่า-
กัน แวกล้อมโลกธาตุอยู่โดยรอบ*

ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ทั้งสองนี้ย่อมโคจรในห่วงจักรวาลในมหาทวีปทั้งสี่ (๕๑)
กระทำปทัชฌิมทำให้ทุกทิศงดงามสว่างไสว ดวงจันทร์พำนักอยู่ในวิมานซึ่ง
ภายในเป็นแก้วมีภายนอกประดับเงิน เป็นวิมานที่เย็นทั้งภายในและภาย
นอก ส่วนดวงอาทิตย์พำนักอยู่ในวิมานซึ่งภายในเป็นทองภายนอกเป็นแก้ว
ผลึกเป็นวิมานที่ร้อนทั้งภายนอกและภายใน ดวงจันทร์วัดโดยตรงได้ ๔๘
โยชน์ วัดโดยรอบได้ ๑๔๗ โยชน์ ส่วนดวงอาทิตย์วัดโดยตรงได้ ๕๐ โยชน์
วัดโดยรอบได้ ๑๕๐ โยชน์ ดวงจันทร์อยู่ข้างล่างดวงอาทิตย์อยู่ข้างบน
ห่างกัน ๑ โยชน์ จากข้างล่างดวงจันทร์และข้างบนดวงอาทิตย์(มีระยะทาง)
๑๐๐ โยชน์ ดวงจันทร์โคจรไปอย่างช้าๆในแนวตรง และอย่างเร็วในแนว
ขวาง หมู่นักกษัตริย์โคจรไปทางข้างข้างทั้งสอง แต่ดวงจันทร์เหมือน
ลูกโลกเข้าไปใกล้ข้างบนกลางนักกษัตริย์ แต่หมู่นักกษัตริย์ไม่โคจรออกไปนอก
แนวทางของตน ดวงอาทิตย์โคจรไปอย่างเร็วในแนวตรงและอย่างช้าใน
แนวขวาง จากวันอุโบสถในวันแรกของปีกษัตริย์ ดวงอาทิตย์โคจรทางจันทร์
มณฑล ๑ แสนโยชน์ เวลานั้นดวงจันทร์ปรากฏเหมือนลายเขียน และใน
วันที่สองดวงอาทิตย์โคจรอบข้างนี้ออกไป ๑ แสนโยชน์ จนกระทั่งวันอุโบสถ
ดวงอาทิตย์โคจรทางออกไป ๑ แสนโยชน์ ขณะนั้นดวงจันทร์โตขึ้นโดยลำดับ
จะเห็นเต็มดวงในวันอุโบสถ ดวงอาทิตย์และดวงจันทร์โคจรรอบเขาสี่เนรุ
ยอมไม่เห็นกันเพราะดวงจันทร์เต็มดวงในวันแรกของปีกษัตริย์ ดวงอาทิตย์โคจร
ไปอีก ๑ แสนโยชน์ แล้วจึงเริ่มจับจันทร์มณฑลอีก ในปีกษัตริย์ที่สองดวงอาทิตย์
จับจันทร์มณฑลถึงวันอุโบสถแรม ๑๕ คำดวงอาทิตย์จับจันทร์มณฑล ๑ แสนโยชน์
หลังจากนั้นดวงจันทร์จะเสื่อมลงเป็นลำดับจนไม่ปรากฏเลยในวันอุโบสถ ดวง-
อาทิตย์ทำให้ดวงจันทร์อยู่เบื้องล่างดวงอาทิตย์จึงอยู่เหนือ ดวงอาทิตย์บดบัง
จันทร์มณฑลกว่าอำนาจแห่งรัศมีอันใหญ่โต เพราะฉะนั้นจันทร์มณฑลจึงไม่
ปรากฏเหมือนภาชนะเล็กที่ถูกปิดบังด้วยภาชนะใหญ่ เงามื่อดวงจันทร์ไม่ปรากฏ

เหมือนเงาเร้นในเวลาเที่ยงวัน กวางจันทร์มีรัศมีเย็นและอ่อนเพราะฉะนั้น จึงไม่ปรากฏ เมื่อเงาของกวางจันทร์ไม่ปรากฏจันทร์มวลทลก็ไม่ปรากฏเหมือน กับประทับที่ตามไว้ในเวลากลางวันไม่ปรากฏแก่ผู้ที่ยืนอยู่ในที่ไกล (มีปัญหาวา) แนวทางโคจรของดวงอาทิตย์และกวางจันทร์ทั้งสองนี้มีอยู่ที่แนวทาง(วิถี) (ตอบว่า) ในเรื่องวิถีมีดังนี้ อชวิถี นาควิถีและโควิถี สามวิถีในวิถีทั้งหลาย นี้เป็นของที่ระเกะระกะ เป็นที่ขบใจของนาค และเป็นของสุขสบายของโค เพราะความเสมอกันแห่งความเย็นและความร้อน เพราะฉะนั้นเมื่อกวางจันทร์ และดวงอาทิตย์โคจรเข้าสู่อชวิถี ฝนก็ไม่ตกแม้แต่หยาดเดียว เมื่อโคจร เข้าสู่ นาควิถี ฝนจะตกเหมือนกับฟ้ารั่ว แกถ้าโคจร เข้าสู่โควิถีฝนย่อมตกพอ ประมาณ กวางจันทร์และดวงอาทิตย์โคจรออกไปนอกเขาสิเนรุเป็นเวลา ๖ เดือน และบาชหน้าเขาเขาสิเนรุเป็นเวลา ๖ เดือนจึงเข้าใกล้เขา สิเนรุในเดือน ๕ (อาสาฬห) เว้นไป ๒ เดือนแล้วจึงโคจรไปภายนอก โคจรไปในตามกลางในเดือน ๑๒ ครั้งแรก (ปฐมกฐติก) ต่อจากนั้นจึง โคจรบาชหน้าสู่จักรวาล โคจรไปใกล้จักรวาล ๓ เดือนจึงโคจรออกมาอีก แล้วโคจรไปในตามกลางในเดือน ๕ (จิกฐ) ต่อจากนั้นจึงบาชหน้าเข้าสู่ เขาสิเนรุอีก ๒ เดือน แล้วจึงโคจรเข้าใกล้เขาสิเนรุในเดือน ๕ (อาสาฬห) (มีคำถามว่า) กวางจันทร์และดวงอาทิตย์ส่องแสงสว่างได้ไกล เพียงไหน (ตอบว่า) ส่องแสงสว่างไปในทวีปทั้งสามพร้อมๆกัน กล่าวคือ (๕๓) เวลาเข้าไปในชมพูทวีป เป็นเวลาเที่ยงวันในปุพพวิเทหทวีป เป็นเวลาค่ำ ในอุทฺตรกฐทวีป เป็นเวลาเที่ยงคืนในอมรโคยานทวีป เวลาเข้าไป ในปุพพวิเทหทวีป เป็นเวลาเที่ยงวันในอุทฺตรกฐทวีป เป็นเวลาค่ำในอมร-โคยานทวีป เป็นเวลาเที่ยงคืนในชมพูทวีป เวลาเข้าไปในอุทฺตรกฐทวีป เป็นเวลาเที่ยงวันในอมรโคยานทวีป เป็นเวลาค่ำในชมพูทวีป เป็นเวลา เที่ยงคืนในปุพพวิเทหทวีป เวลาเข้าไปในอมรโคยานทวีป เป็นเวลาเที่ยง วันในชมพูทวีป เป็นเวลาค่ำในปุพพวิเทหทวีป เป็นเวลาเที่ยงคืนในอุทฺตร-กฐทวีป เพราะฉะนั้นโบราณจารย์ทั้งหลายจึงกล่าวว่า

ดวงอาทิตย์ขึ้นในทวีปนี้ เป็นเวลาเที่ยงวันในวิเทหทวีป
 เป็นเวลาค่ำในอุทตรกुरुทวีป เป็นเวลาเที่ยงคืนในอมร-
 โลกยานทวีป. ดวงอาทิตย์ขึ้นในวิเทหทวีป เป็นเวลา
 เที่ยงวันในอุทตรกुरुทวีป เป็นเวลาค่ำในอมรโลกยาน
 ทวีป เป็นเวลาเที่ยงคืนในทวีปนี้. ดวงอาทิตย์ขึ้นใน
 อุทตรกुरुทวีป เป็นเวลาเที่ยงวันในอมรโลกยานทวีป
 เป็นเวลาค่ำในทวีปนี้ เป็นเวลาเที่ยงคืนในวิเทหทวีป.
 ดวงอาทิตย์ขึ้นในอมรโลกยานทวีป เป็นเวลาเที่ยงวัน
 ในชมพูทวีป เป็นเวลาค่ำในวิเทหทวีป เป็นเวลาเที่ยง (๕๘)
 คืนในอุทตรกुरुทวีป."

รูปหมูลาวนักษัตร ๒๗ ดวง อัสสตี^๑ ภรณี กัททิกา โรหิตี มิกสิร อัทท ปุณฺพ-
 พสุ ปุสส อสิเชส มาย ปุพเพิลลคูลี อุตตรนักษัตร ทักท จิตท สาคี เวสาข
 อนุราช เขฏฐ มูล ปุพพาสาฬิต อุตตราสาฬิต อนิฏฐู สทภิสซ ปุพพัทท
 อุตตรภัทท เรวที เป็นลาวนักษัตร ๒๗ ดวง ไม่ถึงตำแหน่งของตน
 ลาวเคราะห์ ๘ ดวง คือ จันทร์ อาทิตย์ อังการ พุธ พฤหัสสปที ศุกร์
 เสาร์ ราหู เกตุ โจร เวียนขวาไปตามราศีเป็นนิจ ลาวทั้งหมดเกาะกลุ่ม
 กันตามราศีแห่งละเคราะห์เป็นต้นประจุจวงลงแห่งข้างกลิ้ง จากขนาดของ
 ราศี ฟิงทราว (วา) ราศีวัคคามแนวเส้นมาศูนย์กลาง ได้ ๘ แสนโยชน์
 วัคโลยรอบได้ ๒ ล้าน ๘ แสนโยชน์ จักรราศีทั้งหมดมี ๑๒ จักรราศี
 ราศีหนึ่งๆประมาณ ๒ แสน ๒ หมื่น ๘ พันโยชน์ ในราศีหนึ่งๆมีลาวนักษัตร
 ๒ ดวง ลาวนักษัตรทั้งหมด ๒๗ ดวง ส่วนลาวที่เหลือที่ชื่อว่า มีลักษณะของลาว
 ปรากฏอย่างชัดเจนพร้อมกับดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ ทั้งดวงอาทิตย์ตก
 กินจนถึงเวลาที่พระอาทิตย์ขึ้นเรียกว่ากลางคืน เวลาตั้งแต่ดวงอาทิตย์ขึ้น
 จนถึงดวงอาทิตย์ตกกินเรียกว่ากลางวัน กลางวันและกลางคืนก็ปรากฏขึ้นด้วย

^๑ อภิธานว่า อัสสยฺช (อภิธาน. ๕๔/๑๖) และดูภาคผนวกหน้า

ประการฉะนี้ โภราณาจารย์จึงกล่าวว่า

"๑๐ อักษระเป็น ๑ อักขใจ ๖ อักขใจเป็น ๑ วินาทีกา
๑๕ วินาทีกาเป็น ๑ บาท ๔ บาทเป็น ๑ นาที ๖๐ นาที
เป็น ๑ วัน ๑ คั่น ๓๐ วัน เป็น ๑ เดือน ๑๒ เดือน (๕๕)
เป็น ๑ ปี"

โภราณาจารย์จึงกล่าวว่า พึงทราบฤกษ์ทั้งสาม

"นกกมีรูปงาม มี ๓ หัว นำพอใจ มีเท้า ๑๒ เท้า มีปีก
๒๔ ปีก"

คำเฉลยว่า นกไก้แก่ปี. ๓ หัวไก้แก่ ๓ ฤกษ์. และเท้าไก้แก่ ๑๒ เดือน.
ปีก ๒๔ ปีก ไก้แก่วันอุโบสถ. ควรทราบฤกษ์ของเดือนต่างๆดังนี้

"จากเดือน ๘ ถึงเดือน ๑๒ เป็นฤกษ์ฝน มีวันอุโบสถ
๘ วัน. จากเดือน ๑๒ ถึงเดือน ๔ เป็นฤกษ์หนาว
มีวันอุโบสถ ๘ วัน. จากเดือน ๔ ถึงเดือน ๘
เป็นฤกษ์ร้อน มีวันอุโบสถ ๘ วัน."

ควรทราบเดือนที่มี ๑๔ คำ และ ๑๕ คำ

"เดือนที่มี ๑๕ คำสองหนคือ เดือน ๘, ๑๐, ๑๒, ๒, ๔, ๖"

เดือน ๘, ๑๑, ๑, ๓, ๕, ๗, มีวัน ๑๕ คำในข้างขึ้น มีวัน ๑๔ คำในข้างแรม
(ถามว่า) เหตุไร เดือนจึงมีชื่อต่างๆ เช่น เจตตมาส เป็นต้น. พึงทราบ
อย่างนี้ว่า เดือนที่มีดาวจัตตะ เรียกว่า จัตตมาส เดือนที่มีดาวเวสาชะ
เรียกว่า วิสาขมาส เดือนที่มีดาวเชษฐะ เรียกว่า เชษฐมาส เดือนที่มี
ดาวบุพผาสาชะ เรียกว่า อาสาขมาส เดือนที่มีดาวสวณะ เรียกว่า
สวณมาส เดือนที่มีดาวบุพพัททะ เรียกว่า ภัทตมาส เดือนที่มีดาว (๕๖)

อัสสยุชะ เรียกว่าอัสสยุชมาส เกื่อนที่มีดาวกัตติกา เรียกว่ากัตติกมาส
 เกื่อนที่มีดาวมิกสิระ เรียกว่ามิกสิรมาส เกื่อนที่มีดาวปุลสะ เรียกว่า
 ปุลสมาส เกื่อนที่มีดาวมฆา เรียกว่ามฆามาส เกื่อนที่มีดาวปุกุพพิคคฺฤณะ
 เรียกว่านิคคฺฤณมาส. ดาวฤกษ์ทั้ง ๒๗ กวงพร้อมด้วยกวงจันทร์และกวง-
 อาทิตย์โคจรเวียนปทักษิณภูเขาสีเนรุ นี้ชื่อว่าหนึ่งโลกชาตุ หนึ่งพันจักร-
 วาลอย่างนี้ชื่อว่าจุลโลกชาตุ อานนท์ วิสัยของพระสาวกมีกำหนดเท่านี้
 หมื่นจักรวาล เรียกว่ามัชฌิมโลกชาตุ มัชฌิมโลกชาตุนี้ไม่ใช่วิสัยของพระสาวก
 เป็นวิสัยของพระพุทธเจ้า เพราะวา พระตถาคตเจ้าทรงกำจักความมืด
 ทรงแสงแสงสว่างแห่งพระสรีระแล้ว ทรงอาจบันดาลให้ไคยีนเสียงใน
 มัชฌิมโลกชาตุนี้ได้ พระพุทธเจ้าทรงแสงสถานทีซึ่งเป็นชาติเขตของพระ
 พุทธเจ้าทั้งหลายมีประมาณเพียงนี้ เพราะสถานทีมีประมาณเท่านี้ย่อมไหว
 ในภตฺตุทท่ายภายหลังที่พระโฬิสิตฺว์เจ้าจุติจากสวรรคชั้นคฺฤติในวันถือปฏิสนธิ
 ในพระครรภ์พระมารดา ในวันออกบวช ในวันตรัสรู้ ในวันแสดงธรรมจัก-
 กัปวัตตนสูตร ในวันปลงอายุสังขาร และในวันปรินิพพาน นี้ชื่อว่าชาติเขต
 เพราะฉะนั้นท่านจึงกล่าววา

หมื่นจักรวาลทั้งหมดไม่อยู่ในวิสัยของพระสาวกทั้งหลาย
 แคว้วิสัยของพระพุทธเจ้าทั้งหลายมีประมาณหมื่นจักรวาล
 สถานทีอันนับเป็นจักรวาลเรียกว่าชาติเขต เพราะใน
 สถานทีมีประมาณเท่านี้พระพุทธเจ้าทรงหวังที่จะแสง (๕๗)
 แสงสว่างของตนและทรงบันดาลให้ไคยีนเสียงได้"

โลกประมาณแสนโกฏิจักรวาลชื่อว่าคิสหัสสิมหาสหัสสิโลกชาตุ พระตถาคตทรง
 ก้องการสถานทีเท่านี้ทรงกำจักความมืด ทรงแสงแสงสว่างแห่งพระสรีระ
 ทรงบันดาลให้ไคยีนเสียง ไค้ตลอดสถานทีมีประมาณเท่านี้พระโมคคัลลีสีบุตร เถระ^๑

โลกกล่าวว่า สถานที่ที่มีประมาณแสนโกฏิจักรวาลนี้ เป็นที่อันอาจารย์ทั้งหลาย
 กระทำพิธีกรรมควรวาจาอันเกิดจากการสาธยายมนต์ หรือเป็นสถานที่ใ้
 รับการคุ้มครอง เรียกว่าทิศหัสติมหาสหัสสิโลกธาตุ สถานที่ที่พระผู้มีพระ
 ภาคทรงแสดงแล้วมีประมาณเท่านี้ชื่อว่าอาณาเขต อำนาจแห่งพระปริตร^๑
 ทั้ง ๘ เหล่านี้คือ อาฏานาฏิยปริตร รตนปริตร เมตตปริตร ชันฐปริตร
 โมรปริตร ธชัคคปริตร โพชนงคปริตร อธิคีลปิตร บอมแผ่ไปทั่วแสนโกฏิ
 จักรวาล สถานที่มีประมาณเท่านี้ชื่อว่าทิศหัสติมหาสหัสสิโลกธาตุ แสนโกฏิ
 จักรวาลมีประมาณเท่านี้ชื่อว่าอาณาเขต เพราะฉะนั้นท่านจึงกล่าวว่า

“แสนโกฏิจักรวาลทั้งหมดไม่อยู่ในวิสัยของพระสาวก
 ทั้งหลาย แต่วิสัยของพระพุทธเจ้าทั้งหลายมีประ
 มาณแสนโกฏิจักรวาล สถานที่อันนับเป็นจักรวาล
 เรียกว่าอาณาเขต เพราะในสถานที่ที่มีประมาณเท่า
 นี้ พระพุทธเจ้าทรงหวังที่จะแสดงแสงสว่างของตน
 และทรงบันดาลให้ไคยนิเสียงไค้”

พระเถระแสดงต่อไปว่า พระตถาคตเจ้าทรงหวังไ้สถานที่ที่มีประมาณเท่า
 ไค หรือพึงปรารถนาสถานที่ที่มีประมาณเท่าไค สถานที่ที่บุคคลควรรู้นี้มีประ
 มาณเท่าไค พระญาณที่มีประมาณเท่านั้น พระญาณหมุนไปตามสถานที่ที่พระ
 องค์ควรรู้นี้ที่ที่พระองค์ควรรู้นั้นหมุนไปตามพระญาณดังนี้ อนึ่งวิสัยของพระ
 พุทธเจ้าขอมมีภัยประการฉะนี้ เขตทั้งสามพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้แล้ว
 การกำหนดปริมาณแห่งวิสัยของพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอมไม่มีภัยประการฉะนี้ (๕๔)
 ความไม่มีแห่งวิสัยพระพุทธเจ้าทรงเปรียบเทียบดังนี้ ถ้าใครคนใดคนหนึ่ง
 จะเอาเมล็ดถั่วมาใส่ให้เต็มไปในแสนโกฏิจักรวาลตั้งแต่พรหมโลก

๑ การป้องกัน, การรักษารอบคอบ, พระพุทธมณฑลในเจ็ดตำนาน
 และสิบสองตำนาน. ตำนานหนึ่งเรียกว่าปริตรหนึ่ง (พ. กพ. ๔๔๔)

แล้วเอาเมล็ดผักกาดนั้นไปใส่ลงในจักรวาลทางก้านทิศตะวันออกทิศเดียว
 เท่านั้นเพียงจักรวาลละ ๑ เมล็ด เมล็ดผักกาดนั้นยอมหมกเสียก่อนที่จะ
 ใส้ไถ่ทั่วทุกจักรวาล แม้ในทิศใต้ ทิศตะวันตก และทิศเหนือก็เหมือนกัน
 ในจักรวาลเหล่านี้สถานที่ซึ่งถือว่าเป็นเขตแดนที่พื้นวิสัยแห่งพระพุทธเจ้ายอม
 ไม่มี เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสอย่างนี้แล้วพระเจ้าเงาะจึงคิดว่า พระศาสดา
 ตรัสอย่างนี้ว่า อานนท์ ทถาคคเจ้าเมื่อปรารถนาฟังบังคิสิทสิสมหาสหัสสิ
 โลกธาตุให้ไถ่ขึ้นเสียได้ หรือว่าทถาคคเจ้าทรงหวังอยู่ในที่มีประมาณ
 เท่าใดในโลกนี้และอนันตจักรวาลก็เปรียบเทียบไม่ได้ ดวงอาทิตย์ขึ้นใน
 ที่หนึ่งก็เป็นเวลาเพียงในที่หนึ่ง เป็นเวลามัชฌิมยามในที่หนึ่ง และเป็น
 ปัจฉิมยามในอีกในที่หนึ่ง บรรดาสัตว์โลกทั้งหลายบ้างก็ชวนชวายในการทำ
 งาน บ้างก็ชวนชวายในการเล่น บ้างก็ชวนชวายในการนอน บ้างก็
 ชวนชวายในอาหารถูกอาการต่างๆเหล่านี้จำแนกไว้บ้าง เป็นผู้ประมาณ
 บ้าง พระศาสดาทรงบันดาลให้สัตว์เหล่านี้ไถ่ขึ้นเสียได้อย่างไร ทั้งนี้
 แล้วจึงทูลถามพระผู้มีพระภาค พระทถาคคทรงสลับปัญหาแล้วจึงตรัสว่า
 อานนท์ พระพุทธเจ้านี้แผ่รัศมีไปทั่วแสงสว่างของสรีระ ก็เมื่อแผ่รัศมี
 ไปก็ทรงดำริว่า บุคคลควรทำอะไร ในที่ใดมีดวงอาทิตย์ในที่นั้นก็ทรงบัน
 ดาลให้ตกดิน ในที่ใดไม่มีดวงอาทิตย์ก็ทรงบันดาลให้มีขึ้นในท่ามกลาง
 ต่อจากนั้นดวงอาทิตย์ไม่ปรากฏในที่ใด บรรดามนุษย์ในที่นั้นก็พากันคิดว่า
 ดวงอาทิตย์ปรากฏอยู่ไม่นานมานี้ บัดนี้ตกดินแล้วกลับขึ้นมาอีกและเกิดความ
 วิตกต่อไปว่า เหตุการณ์นี้น่าหรือเหวคาบรรกาล ในที่ใดมีดวงอาทิตย์
 ในที่นั้นก็ทรงบันดาลให้ตกดินด้วยอำนาจของพระองค์มนุษย์ทั้งหลายก็พากัน
 คิดว่า เมื่อก่อนนี้ดวงอาทิตย์ขึ้นแล้วก็ตกไปเดี๋ยวนี้แล้วก็กลับขึ้นมาอีก (๕๕)
 เหตุการณ์นี้น่าหรือมนุษย์ ยักษ์หรือเทวดาบันดาลกันแน่เกิดความวิตก ต่อ
 จากนั้นเมื่อมนุษย์เหล่านั้นพากันนึกถึงแสงสว่างและความมืด และค้นหา
 สาเหตุกันว่าเป็นเพราะอะไรกัน พระศาสดาทรงเข้าใกล้ลึกลงในความมืด
 อันหนาแน่นปกคลุมไปทั่ว (มีคำถามว่า) เพราะเหตุไร (ตอบว่า) เพื่อ

ให้เกิดความสะอึกแกสัตรีที่กำลังชวนชวายเป็นต้น และเตือน
 สัตรีที่ประมาทอยู่ให้รู้สึกตัว เมื่อทรงทราบถึงสิ่งที่สัตรีเหล่านั้นเกิด
 ความสะอึกแล้วก็ทรงเข้าโอบอุ้มกอดเปลี่ยนฉัพพรรณรังสี^๑ เหมือนกับดวงจันทร์
 ดวงอาทิตย์ขึ้นทั้งพื้นดวง ทรงกระทำให้สถานที่ทุกแห่งสว่างเหมือนกัน
 และพร้อมกัน เมื่อทรงแผ่แสงสว่างออกจากร่างมีประมาณเท่ากับเมล็ดงา
 ย่อมแผ่ไปได้ในอนันตจักรวาลและกิสหัสสัมมหาสหัสสจักรวาล ถ้าผู้ใดกระ
 ทำพื้นดินในจักรวาลให้เป็นตะเกียง ทำน้ำในมหาสมุทรให้เป็นน้ำมัน ทำ
 เขาดีเนรุให้เป็นไม้ตะเกียงแล้วตั้งไว้บนยอดเขาดีเนรุอีกยอดหนึ่ง มันจะ
 สว่างได้เพียงในจักรวาลเดียวเท่านั้น ต่อจากนั้นตะเกียงนั้นจะไม่อาจส่อง
 ออกไปไกลแม้แต่สักกึ่งเดียว ส่วนตะกาศต์เปล่งโอภาสออกจากสรีระมีประ
 มาณเท่าเมล็ดงา ก็ทำให้กิสหัสสัมมหาสหัสสโลกธาตุมีแสงสว่างเป็นอันเดียว
 กันไกลหรือยิ่งกว่านั้นก็ได้ พุทธคุณมีประมาณมากมายอย่างนี้ มนุษย์ทั้งหลาย
 เห็นแสงสว่างนั้นก็พากันคิดว่า ดวงอาทิตย์ตกดินแล้วขึ้นมาอีกตั้งอยู่ในตาม
 กลางเพื่อขจัดความมืดโดยผู้ใด มีคนผู้นั้นส่องแสงอยู่ข้าง เป็นอันจริงบุรุษจริง
 กิ่งนี้ ทางก็ยื่นประคองอัญชสีนมีสการอยู่ ครั้งนั้นพระตถาคตทรงบัน
 ทาลให้ไถ่ยืนเสียงตรีศธรรมกถา เพราะเหตุนั้นพระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

“ท่านทั้งหลายจงเพียรพยายาม จงออกบวช จงปฏิบัติ (๖๐)
 ตามคำสอนในพระพุทธานุชาสนา จงกำจัดเสนาแห่งมัจจุ
 เหมือนช้างกำจัดเรือนไม้่อ ผู้ที่ไม่ประมาทในพระ
 ธรรมวินัยนี้ ละทิ้งชาติสังสารแล้วจักขจัดทุกข์ได้
 ท่านทั้งหลายจงกระทำความดี พึงยังหนทางแห่ง
 ความไม่ตายให้เจริญ กระทำบุญทุกอย่างแล้วจะได้

^๑ รัศมี ๖ ประการ คือ นีล สีเขียว, ปิต สีเหลือง, โลहित
 สีแดง, โอบาท สีขาว, มณูเชฏฐ สีหงสบาท, ปภัสสร สีแก้วผลึก.
 (ธ. อ. ๖/ ๑๔๐)

ไปสู่เนพาน ค่ายสี่ลุมุคคลไปสู่สุคติ ค่ายสี่ลุมุคคล
มึงมีโรคทรัพย์ ค่ายสี่ลุมุคคลบรรณิพพาน เพราะ-
ฉะนั้นจึงรักษาศีลให้บริสุทธิ์"

พระองค์ทรงบันดาลให้เสียงแห่งพระธรรมเทศนาแผ่ไปทิศทิศสี่มหาสหัสสี่
โลกชาตุ ถ้าวานูมีฤทธิศกใจทำห้วงแห่งจักรวาลห้วงหนึ่งให้เป็นหน้ากลอง
เอาพื้นมหาปรุให้เป็นหน้ากลอง เอาภูเขาสิเนรุเป็นไม้ตีแล้ววางไว้นบยอด
ภูเขาสิเนรุอีกยอดหนึ่งแล้วจึงตี จึ่งอยู่ผู้นั้นฟังยัง เทวคาและมนุษย์ให้ได้ยิน
เสียงในจักรวาลเดียวเท่านั้น ไม่สามารถจะให้ได้ยินเสียงเกินไปกว่านี้
แม้เพียงคืบเดียว ส่วนพระตถาคตประทับนั่งบนบัลลังก์หรือบนคิง^๑ฟังยัง
(เทวคาและมนุษย์) ให้ได้ยินเสียงไปทั่วทิศสี่มหาสหัสสี่โลกชาตุ หรือว่า
ให้ได้ยินไปไกลมากกว่านั้นก็ไ้ ควรทราบระยะทางของชั้นนอกนิฏฐพรหม
ก่อนหินก้อนหนึ่งใหญ่เท่าเทวปราสาท ตกจากชั้นนอกนิฏฐพรหม เป็นเวลา
๓ ปี ๒ เดือน ๘ วัน ๘ คืน กับอีก ๒๕ ชั่วโมง จึงจะถึงโลกมนุษย์ นี่เป็น
พวกพรหมได้ยินเสียงบริสุทธิ์ พระอาจารย์ท่านแสดงวิสัยเขตในที่นี้มีประมาณ
เท่านี้ด้วยคำว่า เอว อานุกาโว ตถาคตโต ดังนี้ เพราะฉะนั้นท่านจึงกล่าว
ว่า

"จักรวาลอันไม่มีที่สิ้นสุดใคร่ชื่อว่าวิสัยเขต พระพุทธ-
ญาณมีประมาณโดยย่อ เท่ากับจักรวาลอันหาที่สิ้นสุด-
มิได้"

พระอานนท์เถระได้ฟังพุทธสีหนาทแล้วเกิดพลังปิติขึ้นในภายในจึงอุทานออก (๒๑)
มาถวายแรงแห่งปิตินั้นว่า เป็นลาภของเราหนอ เราได้ลาภที่ถี่แล้ว เราดีอ
บาตรและจิ๋วของพระศาสดาเห็นปานนี้ของเทียว(ตามเสด็จ)ไป นวกพระ
บาท ถวายน้ำสรงพระพิภคร์ ไม้สีฟัน น้ำดื่ม น้ำสรง กวาดพระคันชกฏี

^๑ โตะสี่เหลี่ยมเล็กๆสำหรับรองเท้าหรือนั่ง (พ.ร.บ. ๘๐๖)

และบริเวณ เมื่อความสงสัยเกิดขึ้นแก่เรา เรามีโอกาสได้ถามปัญหา และได้ฟังธรรมกถาอันไพเราะ ทั้งหมดนี้เป็นลาภที่เราได้รับเป็นอย่างดี จากพระศาสดาผู้มีฤทธิ์มากมีอำนาจมากอย่างนี้ พระอานนท์เถระได้ แสดงความเลื่อมใสต่อพระธรรมเทศนาของพระศาสดาอย่างนี้ (มีคำถาม ว่า) พระศาสดาไม่ได้กำหนดคานิสงส์ของความเลื่อมใสที่เกิดขึ้นต่อพระธรรม เทศนาของพระสาวกสักองค์เดียวมิใช่หรือ เพราะเหตุไรพระองค์จึงมิได้ ไข (ตอบว่า) ในโลกนี้ไม่มีการกำหนดคานิสงส์แห่งความเลื่อมใสที่เกิดขึ้น เพราะปรารถนาพุทธสีหนาท อรรถภาพของพระอรียสาวกมีอรรถภาพอย่างนี้เป็น ขอบเขต พระอานนท์แม้เป็นผู้มีปัญญาเขลาก็ยังได้บรรลุโสดาปัตติผล ส่วน พระสาวกอื่นๆก็ได้รับบรรลุโสดาปัตติผล เวียนวายตายเกิดในเทวกาและมนุษย์ อีก ๗ ชาติ พระสาวกที่ได้รับบรรลุพระสกทาคามีจะเวียนวายตายเกิดอีก ๑ ชาติ ถ้าพระอานนท์เป็นผู้ยังไม่หมดกิเลสยังไม่บรรลุพระอรหันต์และกระ ทำกาละไป^๒ ด้วยความที่มีจิตเลื่อมใสนั้น จะได้เป็นราชาแห่งเทวกา ๗ ครั้ง และเป็นนหาราชาในชมพูทวีปนี้^๓ อีก ๗ ครั้ง เพราะฉะนั้นท่านคัค คติได้จักปรินิพพาน^๓ เพราะเห็นธรรมแล้ว พระศาสดาทรงจบเทศนา ใน เวลาจบเทศนาเทวกาและมนุษย์เป็นจำนวนมากได้รับบรรลุธรรมากิสมัย บาง พวกได้รับบรรลุโสดาปัตติผล บางพวกได้รับบรรลุพระสกทาคามีผล บางพวก ได้รับบรรลุอนาคามีผล บางพวกได้รับบรรลุอรหัตตผล เพราะเหตุนี้ ท่านจึง กล่าววา

-----
 *พระสาวกที่ได้เป็นพระอรียบุคคลมีพระโสดาบันเป็นต้น ญาณภาค
 ผนวกหน้า ๑๕๐

^๒ ตาย (พ. กพ. ๒๒๔, ๒๒๕)

^๓ ความคับรอบ, การคับสนิท, การคับโยยไม่เหลือ, ตาย
 (เรียกอาการตายของพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์) (พ. กพ. ๕๕๕)

"พระพุทธเจ้าผู้ทรงรุ่งเรืองเรื่องราวพระญาณ ทรงมี
พระญาณเหนือกว่าญาณของพระสาวกผู้ประกอบ
ด้วยปัญญาบารมีและพระปัจเจกพุทธเจ้า"

จบอรุณวทีสูตร
ขอจงเป็นปัจจัย^๑แห่งพระนิพพาน^๒

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ เหตุ, เครื่องอาศัย, สิ่งที่ช่วยให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งสำเร็จลุ่วงไป
(พ. กพ. ๔๓๘, ๒๒๗, ๓๕๑)

^๒ สภาพที่ดับกิเลสและกองทุกข์แล้ว ญาณคุณนวกหน้า ๑๘๘